

1963

ČÍSLO 107

zprávy

VLASTIVĚDNÉHO
ÚSTAVU
V OLOMOUCI

Ema hinc xxviii in unguem
 hoc abbat hinc hinc hinc

Ema hinc xxviii in unguem
 hoc abbat hinc hinc hinc

Ema hinc xxviii in unguem
 hoc abbat hinc hinc hinc

Ema hinc xxviii in unguem
 hoc abbat hinc hinc hinc

NEJSTARŠÍ LÉKÁRNY V OLOMOUCI

První zmínka o občanském apatekáři v Olomouci, jménem Ondřej, se datuje z 6. února 1366,¹ kdy on a Jan Beatricis předkládají počty své před městským přísežným a žádají, „aby byly vepsány do naší tajné knihy“ s podmínkou, kdyby jeden z nich zemřel, druhý nastoupí ve všechna jejich spoluvlastnictví. I následující dva zápisy se týkají téhož Ondřeje, kdy „v plné radě dává svůj dům a všechny statky své kaplanu olomouckého kostela, k věrné ruce pánů Pardusovi a Mirsanovi“.²

Těmito kusými zápisy mizí na dlouhý čas jakákoliv zmínka o olomouckých apatekářích a můžeme předpokládat, že se vztahovaly na jednu z obou nejstarších lékáren v Olomouci. Jsou to:

STARÁ LÉKÁRNA, na rohu Dolního a Horního náměstí čp. 14, a lékárna Jakuba Kučery ze Svitav, AROMATORIUM na Horním náměstí čp. 433.

STARÁ LÉKÁRNA.

První konkrétní důkaz o existenci lékárny v domě čp. 14 jsou dva kamenné dveřní překlady, kdysi umístěné nad jejím vchodem, s latinskými nápisy z roku 1486.

I. nápis:

Ecc(lesi)astici XXXVIII ca(pitulum) Unguentari(us) faciet pig(me)nta suanitat(is) et uncciones sanitat(is) et no(n) consumabuntur op(er)a eius finis medic(ici)ne sani(tas).

(Lékárník připravuje drogy (prášky) pro svěžest a masti pro zdraví a jeho výrobky nikdy nebudou spotřebovány.)

II. nápis:

Ecc(lesi)astici c(apitulum) XXXVIII. Altissimus creavit de terra medicina(s) et vir prudens no(n) adhorrebit illas. Anno Dom(ini) MCCCCLXXXVIto.

(Nejvyšší stvořil léky a moudrý muž nebude jimi pohrdat.)³

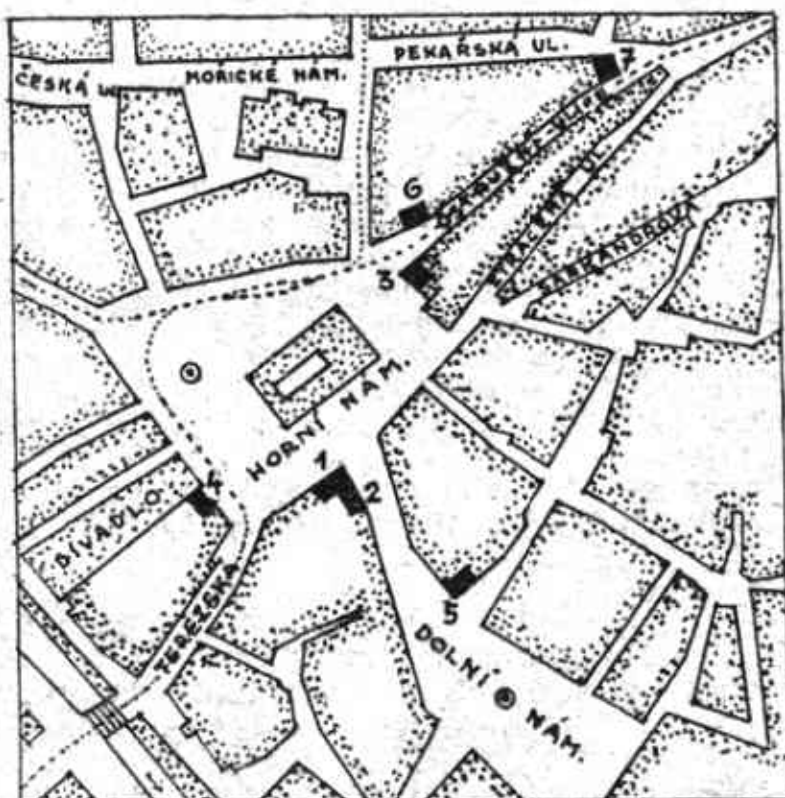
Oba tyto kameny jsou dnes vezděny na Horním náměstí v průjezdu domu čp. 14, kdysi zvaném dům u Zlatého prstenu. ŠEMBERA se o nich zmiňuje ve svých „Pamětech a znamenitostech města Olomouce“ — a pokládá tuto lékárnu za nejstarší v Olomouci. Naproti tomu D'ELVERT ve svém spise — „Geschichte der Heil-und Sanitäts-anstalten der Stadt Olmütz“ — říká, že už v roce 1465 bylo v Olomouci pět lékáren.⁴ Z čeho tyto své údaje čerpá, nevím.

Pokusím se shrnout fakta, která se mi podařilo zjistit v různé literatuře, městských rukopisech a kronikách o lékárně v domě čp. 14 a jejích majitelích.

Za starých časů říkalo se této lékárně i domu na rohu Horního a Dolního náměstí postupně: Stará lékárna, Černá lékárna, U zlaté koruny, Zur gildnen Kron a konečně, po jejím posledním majiteli, Bischof's Apotheke. První zápisy o souvislé posloupnosti lékárníků v tomto starobylém apatekářském domě začínají teprve rokem 1515.⁵ Vzniká tedy dosti velká časová mezera, mezi tímto rokem a datem na kamenech. Snad se dá poněkud vyplnit zápisy z různých městských knih.

Tak roku 1509 povolil král Vladislav lékárnu Jakubu Kučerovi ze Svitav, který přišel z Prahy, koupil dům čp. 433 (dnešní kavárna „Opera“), objednal zboží z Vlach a byl doporučen nejvyšším kancléřem českým, neboť prý je „dobrým apatekářem a na dobrém apatekáři a kuchaři, lidskému zdraví mnoho záleží“. Stará lékárna v domě čp. 14 měla být zavřena, ale aby „srotci Jan a Kristián nepřišli o živnost, kterou užíval už muž Barbořin a jeho otec“, rozhodl král Vladislav, že je „pochtivější a městu užitečnější, aby byly raději lékárny dvě v městě“.⁶

Vedla tedy starou lékárnu tehdy zřejmě vdova Barbora apotekářka,

zvaná Salczerin. Pocházela ze starého zámožného rodu Salczerů, dědičných městských fojtů, a její zemřelý manžel Pavel Sternschacz i jeho otec byli tedy už před ní lékárníky na Staré lékárně.

Starost Barbory o budoucnost jejích synů byla však marná. Jak ona, tak i její dva bratři poctivě spravovali peníze siroteků jim svěřené, ale zdá se, že už u nich začíná úpadek rodinného jmění Salczerů, což Jan a Kristián Sternschaczovi rychle dokonali. Kdy lékárna přešla do jejich rukou, nelze přesně zjistit, ale už roku 1513 zaručuje se Jan Sternschacz svým nárožním domem za dluhy kupeckému domu v Salcburku.⁷ Takové záruky se opakují stále, jeho dluhy rostou, až koncem téhož roku dosahují výše 5400 zl. Je zajímavé, že všichni jeho věřitelé jsou kupci ze vzdálených měst, jako například Augšpurk, Norimberk, Vídeň, Mnichov a jiné. Jeden z věřitelů, Funk z Meiningen, docílil konečně, že mu byl roku 1514 dům Jana Sternschacze pro dluhy odevzdán a krám soudní pečeti zapečetěn.⁸ Funk se marně pokoušel dům prodat, dokonce udělil i plnou moc svému zástupci, aby dům prodal, pronajal nebo cokoliv jiného učinil.⁹

Avšak teprve roku 1515 Zikmund Petschner, příbuzný věřitelův, byl na lékárně uveden a byla mu vzdána pro dluhy.¹⁰ Příští rok prodal pro dluhy i Kristián Sternschacz svůj dům „Die Apotheke genant“, mag. Bernardinu Mírovskému, městskému písaři, za 1.100 zl. uherských, na področní splátky 200 rýnských a 64 zl.¹¹

Zdá se však, že mag. Bernardín koupil od Sternschaczů jen dům Černé lékárny, kdežto apatekář Jakub Kučera ze Svitav, majitel nově povolené lékárny Aromatorium na Horním náměstí, koupil lékárně a spojil tak obě lékárny ve svých rukou. Patrně s tím městská rada nesouhlasila a lékárně od Kučery převzala, avšak už 24. listopadu 1517 koupil Kučera lékárně od rady zpět s podmínkou, aby nikdy nebyla prodána lékárně a dům zvlášť a aby měla rada předkupní právo. Kdyby lékárně nechtěla koupit, může ji prodat vhodnému kupci. Jakub ze Svitav má zaplatit Bernardinovi peníze, které na lékárně vydal, a peníze področní (64 zl.) o sv. Třech králích.¹²

Kučera požadavku rady vyhověl, ale jen formálně. Koupil dům, ale lékárně s povolením své manželky Doroty ihned pronajal Oldřichu Schmidovi

na 6 let za 24 zl. ročně i s příslušenstvím, jako: půda na sušení bylin a kořenek, podsíně, komory a výčet končí: „mit dem Corpus Mörser und anderen Instrumenten und auch mit dem Gevelb das man pflegt zu prauchen zu prenten Wassern“. Tak se dovídáme, že dům čp. 14 byl tak zvaný dům vlničný a měl povolený výčep vína i vinopalnu.¹³

Lékárnu (Aromatorium) na Horním náměstí čp. 433 ponechal si Kučera ve vlastní správě, brzy však umírá, neboť roku 1520 25. května vdává se bohatá vdova Dorota Kučerová za Jiřího Žabku, městského písaře, který se stal po letech roku 1552 místokancléřem království českého a jmenuje se Jiří Žabka z Limberka. Svatební smlouvou připadá Žabkovi statek, on se naproti tomu zavazuje vyplatit sirotkům 1660 zl., z toho 300 zl. ve zlatě, a vydržovat syny na universitě až do dosažení mistrovství. O klenoty se rozdělí matka s dětmi.¹⁴ Jiří Žabka pak vystupuje jako majitel lékárny až do roku 1527, kdy ještě přijímá a vyplácí pohledávky, vztahující se na Sternschaczovu lékárnu.¹⁵

Roku 1533, 1. ledna, paní Dorota konečně projednává před mnoha svědky smlouvu o dědictví po Jakubu Kučerovi s dětmi Janem, Annou, Reginou a pannou Ludmilou. Paní Dorota vydává dětem 1.000 zl., Janu Kučerovi velký zlatý prsten, dva nejlepší koně, zbroj a zbraně a kožich kuní. Dvěma zefům po kožichu kuním. Již zůstal dům, role, zahrada a lékárna.¹⁶

Kučera byl tedy mnohem lepším hospodářem nežli jeho předchůdci. Snad má na tom zásluhu i trochu městská rada, která, jak se zdá, věnuje lékárnám a jejich prosperitě více péče. — Stojí totiž psáno, že 18. března roku 1541 rada s vědomím starých pánů přijala za lékaře městského pana Leopolda Trinkela, doktora lékařství, za roční plat 40 zl. 30 gr. Lékaři je zakázáno bez vědomí rady jezdit na venek k pánům nebo rytířům. Ti mají přijet do města, zvláště proto, že potřeby jsou v lékárnách po ruce.¹⁷ Ba dokonce olomoucké lékárny opěvává Šimon Enius Klatovský ve své elegii na oslavu Olomouce:¹⁸

„Jsou zde též domy, jež na prodej mají léčiva vhodná,
na širém náměstí hned vidí je přítomný dav.
Nádherný chvalo zpěv na ně bych z duše skládati dychtil,
častokrát jeden ten krov za hosta přijme mne rád.“

(Přeložil R. Bartocha)

Život Kučerova Aromatoria na Horním náměstí čp. 433 nebyl však dlouhý. Jakubův syn Jan Kučera pro svoji politickou a veřejnou činnost (byl konšelem, purkmistrem a správcem městských statků)¹⁹ zanedbával lékárnu. Jeho syn Štěpán, výbojný luterán, se ještě intenzivněji věnoval veřejnému životu a politicko-náboženským rozbrojům své doby, přenechávaje péči o lékárnu své matce Anně. Lze tak soudit z toho, že roku 1561 byla Anna Kučerová vyzvána, aby přijala do své lékárny zkušného vedoucího, jinak ji bude lékárna uzavřena.²⁰ Stalo-li se tak, nevím, avšak Štěpán Kučera není nikdy označován jako lékárník a po smrti Anny Kučerové se už nikdy žádná lékárna v tomto domě neobjevuje.

Už při nuceném prodeji majetku bratří Sternschaczů se ve skutečnosti jednalo o dvě samostatné lékárny a zápisy v městských knihách to jasně potvrzují. 1. Roku 1582 koupil Jan Heffner lékárnu (U zlatého pelikána) od dědiců Kučerových.²¹ 2. Téhož roku jakýsi Hanuš zlatník koupil dům, ležící mezi oběma díly Staré lékárny, a 3. roku 1557 najímá rovněž od dědiců Kučerových Faustin Primis lékárnu na rohu Horního a Dolního náměstí.²²

Stará lékárna se rozpadá na dva díly.

Od té doby se skutečně objevují různí majitelé, teď už ČERNÉ LÉKÁRNY na rohu čp. 14, i její druhé části, U ZLATÉHO PELIKÁNA v²³ sousedním domě čp. 15 na Dolním náměstí. Stará lékárna se tedy rozpadla na dvě části, které přicházely do těchže rukou, jen došlo-li ke sňatku mezi majiteli. Tak blízké sousedství dvou lékáren je jistě podivná a nezvyklá situace, kterou si lze vysvětlit jen tím, že právě v těchto místech na přechodu mezi Dolním a Horním náměstím se sou-

střeďoval všechny obchodní život tehdy malého a stísněného města s velkým zalidněným okolím.

Ba dokonce zde byla dočasně i třetí lékárna. Na protější straně Dolního náměstí byla řada domů s podsíněmi, kterým se říkalo Pod podloubí (Unter den Lauben) později „Bohaté krámy“. Toto rušné středisko obchodní ovládalo patnáct privilegovaných kramářů. A tu 17. června r. 1542 jakýsi Michal Hirschnar (Hirsch), kramář, žádal, aby byl přijat do cechu kramářů, ale při tom si na radě vymohl, proti výsadám kramářů, lékárnu a také ji zřídil²⁴. Ostatní kramáři se odvolali na královské mandáta a ortele a žádali, ježto byla Hirschnarovi lékárna povolena s podmínkou, že pustí kramářství, aby bylo 15 výsadních krámů ponecháno a Hirschnar aby krám prodal. Avšak teprve po 4 letech, r. 1546, v úterý svatodušní, Václav z Ludanic, zemský hejtmán a Přemek z Víckova, podkomoří, rozhodli, že Hirschnar má mít apatyku, jak si přál a nikoliv krám. Ihned příští den byla dojednána smlouva mezi kramáři a Hirschnarem. Tento má prodat věci kramářské do sv. Bartoloměje a pak mít už jen lékárnu. Kdyby Hirschnar neposlechl, má jej z poručení podkomořího rada trestat.²⁵ Hirschnar však zaměstnával úřady i jinak. Tak např. r. 1548, na rozkaz krále Ferdinanda dochází za předsednictví pánů, rytířů a všech tří rad k projednání pře mezi Hirschnarem apatekářem a Jiřím Barvišem. Jiří obžaloval u krále Hirschnara, že mu namluvil Marketu, bratranici svou k manželství, jako pannu ctnou, ale ona první noc po sězdání porodila dítě, čímž on přišel k posměchu a útratám.²⁶ Další zprávy o Hirschnarovi a jeho lékárně není, Kučerova lékárna také pomalu dohasíná a proto se vraťme ke Staré lékárně, tj. k její části, která zůstala v rohovém domě čp. 14 a už se jmenuje ČERNÁ LÉKÁRNA.

Prvním jejím nájemcem byl Faustin Primš, brzy však Černou lékárnu opustil a přestěhoval se do zděděného domu, dnešní Krajinské lékárny. Nástupcem Primšovým se stal muž pohnutých a pestrých osudů, Jiří Wolkensteiner. Koupil Černou lékárnu, když zavřel lékárnu, kterou už dříve vlastnil, jejíž jméno neznáme; víme však, že byla pod „Bohatými krámy“, na rohu Dolního nám. a Panské ul. v domě čp. 188. Povolení k zřízení této lékárny dostal Wolkensteiner, tehdejší konšel, od rady r. 1554. Znělo sice výslovně jen pro jeho osobu, nikoliv pro jeho nástupce, ale bylo přece jen hlubokým zásahem do kramářských privilegií. Páni kramáři také r. 1558, prostřednictvím Křištofa Čecha, předstoupili před radu a obvinili ji, že jim Wolkensteineru vnutila násilím. Jejich vystoupení bylo asi značně agresivní, protože uražená rada se usnesla, aby strážci služností, jsou-li členy rady, byli potrestáni „mit dem Turm“ (v radniční věži) a jsou-li prostými občany, „mit der Zucht“ (věznicí na vršku sv. Michala).²⁷

V témže roce se však Wolkensteiner dostal do mnohem horších nesnází. Zapletl se totiž se svým přítelem Kropáčem do aféry, která vznikla kolem osoby Martina Adlera, luteránského faráře u sv. Blažeje. Zdá se, že všichni tři byli autory hanlivých písní o zemském místokancléřovi Heltovi a když Wolkensteiner a Kropáč vystoupili veřejně jako námluvčí při svatbě Adlerově s dcerou obuvníka Ruprechta, zakročil biskup Marek Kuen. Adler byl z města vypovězen, oba námluvčí byli oběsláni do Brna, kde byli po výsledku uvězněni.²⁸ Wolkensteiner byl později na záruku svých přátel propuštěn. Jeho syn František Wolkensteiner zdědil po otci Černou lékárnu, nepobyl však v jejích zdech dlouho a pronajal ji r. 1570 svému nevlastnímu bratrovi Justiniánu Glocarovi (Gloczerovi) von Sieben-eichen. Tento snad vedl nějaký čas lékárnu sám, ale při svém přestěhování do Vratislavě, snažil se ji r. 1596 pronajmout Pavlu Ziegenkopfovi na 4 leta za 75 zl. jako vratislavskému občanu nebyl však pronájem povolen a lékárna mu byla zavřena.²⁹ Proto ji dal r. 1603 svému tchánovi Neumannovi v zástavu za půjčené peníze, v ceně 4.200 zl. a v téže ceně ji přenechal r. 1607 svému synovi Justiniánovi ml.³⁰ Sám si vyhradil pokoje a velkou světnici „na sále“.

Mladý Glocar se patrně účastnil politického dění, protože se musil r. 1608 zodpovídat z toho, že dovolil ve svém domě tajné vojenské verbování.³¹ R. 1610 koupil

vinický dům i lékárnu Mořic Klocmann (Klozer) za 4.000 zl. — Blíží se r. 1619 a s ním odboj českých stavů. V této době byly nábožensko-politické rozepře jistě největší starostí všech občanů. I Mořic Klocmann se jich účastnil. Byl, jako katolický člen rady, vyslán 10. března před Střední bránu, aby sdělil zástupcům stavů, že se jim vstup do města zakazuje.³² Po protikatolickém převratu zůstal však i nadále členem rady s luteránskou většinou a umírá r. 1623 ve svém domě na rohu Horního nám.

Zanechal 5.000 zl. na hotovosti, mnoho zbroje a domácího zařízení. V jeho pozůstalosti se poprvé mluví o uměleckých předmětech a obrazech světských. Docela na konci soupisu jako poslední položka jsou uvedeny, — a tři dcery, z nich jedna je klášterní pannou u sv. Kateřiny.

Úmyslně se zmiňují o pozůstalostech. Mění se od osoby k osobě a lze z nich vytušit nejen povahu jednotlivce, ale i proměnu vkusu a potřeb doby.

Po Klocmannovi koupil r. 1623 7. srpna dům i lékárnu se zařízením a bylinami (Kreüter) Jindřich Nezgodijs za 5.300 zl.; za 3 léta ji pronajal Šebestiánu Dünovi, ale r. 1624 je už majitelem Bedřich Flade z Heinrichau, městský notář a sudí (1650—1651), setrval na lékárně 29 let i v době švédské okupace a zemřel r. 1653. Byl to muž širšího rozhledu a hlubších zájmů. Dokazuje to jeho diář o švédské okupaci z let 1642—1650.³³ I sto knih, které odkázal své dceři v Nise.

Vdova Magdalena Fladová prodala dům s lékárnou r. 1655 za 4.000 zl. Václavu Meixnerovi ml. Je to syn purkmistra Václava Meixnera a jeho ženy Magdaleny, která byla zapletena do čarodějnického procesu na sev. Moravě.³⁴ Svoje mládí prožil za švédské okupace a účastnil se také obrany města jako občanský hejtman. Ve své setnině měl 84 občanů, 85 sluhů a 42 nádeníků; všichni byli vyzbrojeni dobrými mušketami.³⁵

Tímto prvním Meixnerem začíná období velmi spleťtých poměrů rodinných a majetkových. Lékárnické rodiny jsou spjaty různými příbuzenskými svazky a mnohdy se vdává některá lékárnice i třikrát za sebou a pokaždé za dalšího lékárníka. Skoro se vtírá podezření, že to byla spíš lékárna nežli žena, která lákala ženichy. Je jisté, že jedna a táž rozvětvená rodina vládla současně 78 let na Černé lékárně, 68 let U zlatého pelikána a dokonce 90 let na Krajinské lékárně. Tak například Karel Sub, příští majitel Zlatého pelikána, byl synem Samuela Suba, majitele Krajinské lékárny.³⁶

R. 1695 vrací se na Černou lékárnu opět rodina Meixnerova, a to syn zemřelého Václava, Jan Meixner, zemský advokát.³⁷ Tento zemřel r. 1702 a po jeho smrti nastupuje třetí Meixner František se ženou Annou. Lékárnu přebírají v ceně 4.666 zl. 40 gr. Fr. Meixner zemřel r. 1719 a v jeho pozůstalosti jsou poprvé uvedeny lékárnické a lékařské spisy a rukopisy, mnoho obrazů, mezi nimi 30 aforismů od Jana Jindřicha Schlegla (hnědé na dřevě), 24 „Galanteriebilder“, obrazy svatých, domácí zařízení, 7 džberů a zvlášť je uveden zajímavý seznam velké sbírky domácích květů (Blumerei), výpočet končí a „lékárnické zboží“.³⁸

R. 1709 postihl město snad největší požár a lékárna vyhořela. ŠEMBERA říká, že tehdy vyhořelo „349 měšťanských domů a čtyři kostelové, sv. Mauriciho, sv. Michala, sv. Blažeje a sv. Kateřiny“.

R. 1724 16. srpna lékárník Jan Adam Frank koupil jménem své manželky Pavlínky, roz. Selbové, dcery lékárníka od Zlatého pelikána, lékárnu za 5.000 zl. Frank zemřel v 45 letech na souchotiny a po jeho smrti přichází na obě lékárny (Černou i Zlatého pelikána) současně finanční pohroma. R. 1726 přechází do rukou Pavlínky Frankové i lékárna u Zlatého pelikána. Pavlína se provdává znovu za Jana Stecknera, lékárníka z Litoměřic s podmínkou, že její děti z prvního manželství budou mít předkupní právo na domy, lékárny i dům na Bělidlech a zahrady na Střední ul. Snad ji k tomu vedla nedůvěra k novému manželovi, nic tím však nezachránila. Hned na počátku své olomoucké kariéry dostal se Steckner do sporů s cechem vináříků pro neoprávněné provádění živnosti na obou do-

mech.³⁹ Avšak brzy vyplňují záznamy o jeho přehmatech a dluzích celé stránky v *Acta quotidiana*,⁴⁰ až r. 1733 byl zatčen ve Vídni. V jeho lékárně byla provedena revize lékárníky: Jüttnerem od Zlaté koruny (Ostružnická čp. 360) a Handschuhem z Krajinické lékárny.

Velké jmění Pavlíný Stecknerové se tedy velmi rychle rozplynulo a celý majetek Stecknerů se octl v konkursu pro pasiva 70.000 zl.⁴¹ V konkursní podstatě jsou uvedeny zlaté náramky, řetězy, diamanty, rubíny a spousta stříbrného nádobí. Dražba byla provedena 6./3. 1733 a Fr. Sartori koupil dům i lékárnou za 3.850 zl. Byl městským sudím a po obležení města Prusy byl za zásluhy povýšen do šlechtického stavu.⁴²

Vraťme se na chvíli k domu čp. 188 pod Bohatými krámy. V r. 1554 vystupoval v něm nakrátko a neslavně Jiří Wolkensteiner se svojí lékárnou a po téměř 200 letech r. 1730 se historie opakuje. Opět protestují kramáři proti tomu, aby se pod jejich „Bohatými krámy“ zřídil dům apatekářský.⁴³ Na dům čp. 188 se totiž přiznal Eliáš Neeb, lékárník ze Šternberka, rodák z Basileje. Obtíže, které měl s pány kramáři byly asi příliš velké, protože se brzy vrátil do Šternberka a r. 1739 prodal lékárnou se všemi léky a bylinami Leopoldu Rössnerovi z Mikulova za 5.000 zl. a 8 dukátů klíčného. Avšak ani on nezůstal pod Bohatými krámy dlouho. Už r. 1747 lékárnou zavřel, koupil Černou lékárnou za 6.000 zl. a na krátký čas změnil její jméno U zlaté koruny („Zur Gildnen Kron“).⁴⁴ Po jeho smrti prodala Marie Rössnerová r. 1771 lékárnou i dům Janu Wildgansovi za 16.000 zl. konv. měny.⁴⁵

R. 1784 16. ledna byly dům i lékárna oceněny a vdova Wildgansová prodala obojí za 17.000 zl. konv. měny Janu Ignáci Bischofovi. Jan Ignác Bischof nebyl první svého rodu, jenž se věnoval umění apatekářskému. Jeho otec Josef Bischof založil r. 1749 lékárnou U zlatého lva v Praze v Nerudově ul. č. 220. Tato první hradčanská lékárna přečkala v téměř domě, „U zlaté podkovy“, dvě století a dnes se v ní zařizuje lékárnické muzeum.⁴⁶

Jan Ignác Bischof přinesl tedy do Černé lékárny apatekářskou tradici svého pražského domova, oženil se v Olomouci a založil lékárnickou dynastií olomouckých Bischofů, jichž se do r. 1882 vystřídalo na domě celkem šest. Není tedy divu, že lékárna na čas přijala i její jméno, právě tak jako i vinárna „Bischof's Weinstube“. Rodina Bischofů zůstala na domě i po zrušení Černé lékárny. Kdy byla tato prastará lékárna zrušena, se mi nepodařilo zjistit, avšak r. 1841, při každoroční visitaci lékáren, není už uváděna.

R. 1841 prodala rodina Bischofova dům za 72.000 zl. Ústřední rolnické záložně. Dům byl stržen a tak mizí Černá lékárna, dcera Staré lékárny, starobylý apatekářský dům a s ním i pestré osudy jeho majitelů.

Z původní Staré lékárny přežívá do našich dnů jen její druhá část bývalý Zlatý pelikán v domě čp. 15 na Dolním nám., kde se záhy dočká svého 500letého jubilea.

1 OAO — Rkp. 166, f. 25b.

2 OAO — Rkp. 166, f. 27a.

3 Četl V. Nešpor, vepsáno v Natherově kronice (OAO).

4 D'ELVERT: Geschichte der Humanitäts-Anstalten (str. 101).

5 OAO — Die Häuserkronik: Nather (OAO).

6 MA Brno — 176, 131—132, 172 Rkp.

7 OAO — Rkp. 1024, f. 180a, b.

8 OAO — Rkp. 1024, f. 231b, 232a.

9 OAO — Rkp. 1025, f. 152b.

10 OAO — Rkp. 1025, f. 132.

11 OAO — Rkp. 1025, f. 139a, b, 140.

12 OAO — Rkp. 7, f. 70.

13 OAO — Rkp. 1026, f. 133b, 134a.

14 OAO — Rkp. 7, f. 198.

15 OAO — Rkp. 1032, f. 24a.

16 OAO — Rkp. 1303, f. 207, 208.

- 17 OAO — Rkp. 1, f. 66b.
- 18 Šimon Enius Klatovský: Elegie na oslavu města Olomouce z roku 1549.
- 19 OAO — Rkp. 1, f. 74a.
- 20 OAO — Rkp. 1053, f. 29a, b.
- 21 OAO Nather: Die Häuserkronik.
- 22 OAO — Rkp. 1033, f. 44a.
- 23 OAO Nather: Die Häuserkronik.
- 24 OAO — Rkp. 1, f. 78a, b.
- 25 OAO — Rkp. 1, f. 127a.
- 26 OAO — Rkp. 1, f. 170.
- 27 OAO — Nather: Die Häuserkronik.
- 28 List zemského hejtmána, 1/III 1558 AMV č. 60, f. 328. — AMV — miss č. 62, f. 133. —
- Dr. ZELA: Životopis biskupa Marka Kuena.
- 29 OAO — Rkp. 1598, f. 15.
- 30 OAO — Rkp. II, f. 134.
- 31 Nather: Die Häuserkronik OAO.
- 32 V. NEŠPOR: Dějiny města Olomouce (str. 136).
- 33 OAO — Zlomky nejstarších rukopisů (Dudíkova sb. 99/II).
- 34 V. NEŠPOR: Dějiny města Olomouce (str. 189).
- 35 OAO — Nather: Die Häuserkronik.
- 36 OAO — Rkp. VII/348.
- 37 Matr. měšť. 32.
- 38 Jan Jindřich Schlegel, 1697—1741.
- 39 OAO — Rkp. XIV/95.
- 40 OAO — Rkp. XIV/189, XIV/97.
- 41 OAO — Rkp. XVI/189, 519, XV/118.
- 42 OAO — Rkp. XXVI/10.
- 43 OAO — Rkp. XVI/235.
- 44 OAO — Rkp. XXVI/10.
- 45 Matr. Mořic. III, 1784—1783.
- 46 Václav HLAVSA: Praha (str. 202).

DIE ÄLTESTEN APOTHEKEN IN OLMÜTZ

Bereits aus den Jahren 1366 u. 1443 stammen die ersten urkundlichen Berichte über zwei bürgerliche Apotheker namens Ondřej u. Mikuláš, deren Apotheken man aber leider topografisch nicht feststellen kann. Erst aus den J. 1476 besitzen wir zwei, mit lateinischen Inschriften versehene Steintafeln von den Portalen des Ekhauses am Oberring No. 14 wo sich die sogenannte „Alte Apotheke“ befand.

Die zweite Apotheke, das „Aromatorium“ des Herren Jakub Kučera (am Oberring No. 433) wurde von König Vladislav I. J. 1509 errichtet.

Eduard Wondrák

PŘÍSPĚVEK K DĚJINÁM OLOMOUCKÉ CHIRURGIE

Olomoucká chirurgie, především její období za trvání tzv. medicinsko-chirurgického studia, byla již opětovně předmětem souhrnných a přehledných sdělení (1, 2). Přes to se domníváme, že je zdůvodněno několik doplňujících poznámek na základě archiválních a literárních pramenů.

Po řadě chirurgů méně známých, nebo v Olomouci jen krátce působících, byl po F. Hauserovi dalším moderním chirurgem, který se na půdě olomoucké kliniky zabýval chirurgií skutečně vědecky a z jehož pera vyšla i řada pozoruhodných původních vědeckých prací, profesor František GROH.

Jeho osobnost již zhodnotil M. Remeš v citované práci (2). Groh se narodil 7. ledna 1823 v Kouřimi v Čechách, studoval gymnasium v Praze, medicínu v Praze a ve Vídni. Byl promován 16. srpna 1846. Od 1. května 1849 se stal vojenským lékařem. Působil v Uhrách, v Miláně a na vídeňském Josefinu. Zde byl, do r. 1857. Dne 16. ledna 1858 je jmenován profesorem chirurgie a nastupuje 11. března 1858 po suplujícím Dr. Ignáci Neudörferovi v Olomouci s ročním platem 900 zl. Podle archivních záznamů (3) však sem nepřichází přímo z Josefina, nýbrž z vojenské

Cena předplatit
roční 6 fl. — kr.
půlroční 3 „ — „
za čtvrt 1 „ 50 „
Se zasílá po poště
měsíčně 5 fl. 50 kr.
půlročně 3 „ 30 „
za čtvrt 1 „ 60 „

Rokový se odvrací.
Za každý poukaz platí
přesměrování.

ČASOPIS

LÉKAŘŮV ČESKÝCH.

Vychází v Praze každý
týden sobotou.

Předlacení
přijímá se v redakci
číslo 490—II.
a v každé knihovně.

Expedice jest v ústředí
dr. Šm. Tenany,
na Kozím plácku
čís. 194—I.

Obsah. I. Práce původní. Groh. Příspěvek k léčení zlamanin a jich komplikací. — II. Vypisky a výňatky. Heine. Nové způsoby napravy zlomenin a výstřelů do přední a kloubu ramenního. — Hamburgin. Zranění srdce následkem povrchného zranění. — Roth. Tajný prostředek Aubreeho proti asthma nervosum. — Scherling. Ammonium carbonicum, lék proti pneumonii katarální. — Roth a Vogt. Dva případy zlomeniny processus coronoidei ulně. — III. Zprávy. Společ. lékařů českých. — Schöna 29. dne 21. listopadu 1870. — Drobnosti.

I. Práce původní.

Dr. Frant. Groh.

a. k. profesor raněkařství v Olomouci.

Příspěvek k léčení zlamanin a jich komplikací.

Ačkoli jsou již přemnohé a výtečné způsoby k léčení zlamanin a jich komplikací známy, nebude snad přece od místa, popíšu-li zde obzav, jakého od r. 1866 výhradně užívám. Jak jsem se totiž onoho roku při léčení těžkých zlamanin po ranách střelných přesvědčil, sluší tomuto způsobu přednost před obrazem sadrovým, ulehčuje velice léčení pozdější, je také dosti snadným i pro lékaře méně zkušeného a podává příznivé výsledky i tehdy, když lékař nemůže dle vůle své nemocného hlídati, jako se obvykle děje na venkově a na bojišti, kde ošetřování raněných musí přenecháno býti rukoum nevěčným. Uchci tuto v krátkosti o tomto obzavu svém při léčení nejdůležitějších druhů zlamanin promluvit.

Jest to vlastně tak zvaný obzav s vatou (dle *Baragraya*), jež jsem stále časem jsem pro jeho lepší upotřebení značně změnil. Dlahy nebo desky bývají řeženy ze silné lepenky v ten způsob, že co nejvíce přiléhají na tvar končetiny, na to bývají opány bavlnou nebo vatou a konečně připevněny tkanicí jako při obvyklém obzavu kontentivním. Má-li být nemocný transportován na delší cestu, pokládám obzav tento ještě obinadlem (jačem), čímž větší pevnosti nabývá.

Když byla zlomenina a její způsob co nejšetrněji konstatována, musíme se potrápiti toliko o klidné uložení raněné končetiny, co se zatím všecko připravuje, čeho je při rychlém obzavování třeba.

A. Kterak mají dlahy býti připevněny.

Mnozí slují bráti vždy dle končetiny zdravé; méně cvičení učiní dobře, přičetli-li si formu dlahy dříve a měkčího papíru, načež dle tohoto vzoru — přiléhá-li dobře — teprve zhotovují dlahy lepenkové. Řezávám u desky

obyčejným nožem kapesním, jež držím šikmo na lepenku a jako pilku dále vedu, co zatím pomocník lepenku drží. Tyto ještě zcela ploché dlahy protahují se nyní rychle čistou vodou, která se v nějaké dosti velké nádobě nalézá. Tím se stanou povlnějšími a mohou také — aniž by se polomaly — ohouti býti na dlahy vydaté, které na končetinu všude dobře přiléhají.

Pro nadloktí a stehno je třeba čtyř, pro lýtko tři, pro předloktí toliko dvou desek. Při nadloktí a stehnu obnáší tedy šikma deska všude čtvrtý, při lýtku třetí díl celého objemu končetiny, k čemuž při předloktí každá dlahá polovici objemu obsahuje.

Při nadloktí a stehnu začíná se nejlépe tvoření dlahy zevnější, která zároveň má nepohyblivostí okolo nejbližších kloubů docíliti. Poněvadž je nadloktí podobný téměř cylindrické, jsou všechny desky všude stejně široké. Zevnější dlahá je zcela rovná, začíná u krku, ohybá se přes akromion a sahá až na olekranon u předloktí, v pravém úhlu ohnutého. Přední dlahá má nahoře výbělek, který od horního konce do vnější v tupém úhlu odstává a k tomu určen je, aby pod klíček (clavicul.) na svaly prsou přiléhala. Saha asi na dva palce přes ohyb ramene dolů a ohybá se zde v ten způsob, že dobře přilehne a koncem svým na předloktí se opíráti může. Zadní dlahá má stejnou podobu a velikost. Hornější, pod ahlím odstavající část přikládá se na hornější straně lopatky; dolejší část, přičně zatřesená, sahá až k olekranu. Vnitřní dlahá je zcela rovná, objímá dle kloub loketní a je tak dlouhá, že až pod pažďí sahá a, je-li asi na dva palce od straně hrudníku odchýlena, býti může. Slouží to k tomu, aby oběcky (třsy) obinadla, které se vedou na upevnění kloubu ramenního, v podpaží nemohly tisknouti.

Při zlamaninách stehna jsou všechny desky rovné, nahoře šikmější než dole, poněvadž má stehno podobu končičky. Zevnější dlahá musíme učiniti tak

nemocnice (Garnisonspital) v Praze. Odtud je mu také poukázán doplatek mzdy. Zda jeho pobyt v Praze byl jen přechodný, nebo zda zde pracoval jako chirurg z našich archiválních pramenů není zřejmé.

V Olomouci pracuje po deset let prakticky jako jediný stálý chirurg kliniky. Teprve r. 1868 podává žádost o vlastního asistenta. Do té doby měly všechny olomoucké kliniky dohromady jednoho asistenta, což vedlo často k nedorozuměním, jak je uvedeno v žádosti. Přes to Groh vyvíjí bohatou léčebnou činnost. V okresním archivu v Olomouci je zachován rukopis jeho přehledů o činnosti chirurgické kliniky od 1. března 1858 do 31. července 1874. V této době ošetřoval 10.995 osob a provedl 2152 operací. Je pochopitelné, že převážnou část jeho léčebné činnosti zaujímá traumatologie. V uvedené době je ošetřeno 31 otřesů mozku, 15 zlomenin lbi, 5 úrazových peritonitid a 10 tetanů. Kýly volné ošetřoval 25krát, uskřínuté 54krát, dvakrát byly mezi hospitalisovanými úplné eventrace. Všechny hospitalisované kýly však nebyly operovány. Mezi operacemi uvedené doby je jen 16 operací uskřínutých kýl a 38 reposicí.

Traumatologie končetin patřila k oblíbeným úsekům Grohovy chirurgické činnosti, což je pochopitelné při jeho předchozí dlouhodobé praxi vojenského lékaře. V uvedené době byly hospitalisovány na olomoucké klinice 2 zlomeniny pánve, 24 zlomenin žeber, 19 zlomenin kosti klíční, 1 zlomenina lopatky, 31 zlomenin kosti pažní, 40 zlomenin předloktí, 61 zlomenin kosti stehenní, 151 zlomenin bérce, 8 zlomenin česky, 32 zlomenin prstů a 1 zlomenina kosti patní. V traumatologické operativě stojí na prvním místě amputace. Z uvedených 2152 operací bylo 27 amputací předloktí, 4 amputace paže, 22 amputací ve stehně, 2 podle Grittiho, 66 amputací bérce, 5 podle Pirogova, 6 v Chopartově a 6 v Lisfrancově kloubu. Pozoruhodný je z dnešního hlediska nepoměr reponovaných luxací. Na 23 reposicí vymknutých paží připadá 26 vymknutých kostí stehenních. Nevysvětleny nám zůstávají Grohovy časté indikace k podkožnímu protěti Achillovy šlachy, jichž v uvedené době provedl dvacet šest. Grohova operační činnost nesla ještě všechno riziko doby předaseptické. Groh nezavedl na své klinice ani asepsi ani důslednou antisepsi, přesto že tento převratný přínos novodobé chirurgie byl v jeho době již dostatečně znám i u nás (Lister 1867, Albert 1877, Bergmann 1886).

Zvláště si cenil Groh své práce s elektrokauterem, jímž odstranil celou řadu zohyžďujících tumorů. Svou práci o elektrolyse v chirurgii uveřejnil r. 1871 a r. 1875 a byl za ni vyznamenán zlatou medailí pro vědu a umění.

Groh se zabýval i otázkou horečnatých onemocnění, jimiž bylo okolí Olomouce v jeho době zamořeno, takže se mluvilo o Olomouci jako o „Fiebernest“ a nejasná horečnatá onemocnění činila v osmdesátých letech minulého století 9,4 až 19,5% všech přijatých nemocných olomouckých zemských ústavů. Teprve s asanací pevnostních příkopů mizí později nejasná horečnatá onemocnění.

Velký počet nemocných činili nemocní s močovými konkrementy. Groh již r. 1886 mluví o Olomouci jako o „Steingegend“, tedy o „kraji kamenů“. Ze 3000 operací Grohem provedených bylo 130 odstranění kamenů (5).

Groh byl na konci svého života za svou činnost velmi vážen. Byl císařským radou, doktorem medicíny a chirurgie, magistrem porodnictví, řádným profesorem chirurgie a oftalmologie s jmenováním na c. k. med. chir. učilišti v Olomouci, příměrem mor. zemských ústavů, pak jejich ředitelem a ředitelem babické školy, rytířem řádu Františka Josefa, majitelem zlatého záslužného kříže s korunou, válečné medaile, rytířem papežského řádu sv. Sylvestra, nositelem již zmíněné zlaté medaile pro vědu a umění, čestným občanem král. města Kouřimí v Čechách, čestným hejtmanem tamního c. k. sboru ostrostřelců a jejich protektorem... Remeš uvádí, že měl patent na vynález nové pušky — zadovky (2). Dne 7. I. 1894 podává Groh žádost o pensionování a dne 3. června 1899 v Olomouci umírá.

Remeš v citované práci (2) uvádí seznam jeho vědeckých publikací. K tomuto seznamu je třeba dodat ještě první Grohovu práci, uveřejněnou ve Vídni r. 1846 („Übersicht der im 1. Semester des Schuljahres 1845/6 auf der Augenklinik in

Wien an Ambulanten beobachteten Krankheitsfällen“) a r. 1871 napsaný učební text „Explikationen über die wichtigsten Partien der Chirurgie und Augenheilkunde“. Dále je třeba tento seznam doplnit tím, že Groh byl jedním z prvních historiků olomoucké university (8).

Pročítáme-li však Remešem uveřejněný seznam Grohových 11 vědeckých publikací, zarazí nás — více než uvedené, celkem málo významné neúplnosti — údaj, že napsal práci o novém obvazu na zlomeniny a Remešova poznámka v závorce u této práce „neznámo, kde uveřejněna“.

Tato práce je nám však dnes známa a liší se od všech ostatních prací Grohových. Je totiž psána česky. Vyšla pod titulem „Příspěvek k léčení zlomenin a jejich komplikací“ na čelném místě v Časopise lékařův českých 26. listopadu 1870 (viz obr.) a je třeba říci, že patří mezi první obsáhlé a vědecky významné původní chirurgické práce, které český odborný lékařský tisk přinesl. Je psána živou češtinou a podává podrobný pohled do traumatologické činnosti Grohovy, popisuje léčení zlomenin podloženým lepenkovým obvazem, jak jej prováděl ve Francii Seutin. V četných rigorosantských chorobopisech olomoucké chirurgické kliniky, zachovaných v archivech (3,4), popisují praktikující studenti podrobně obtížné přikládání tohoto obvazu, který musel být většinou denně vyměňován. Nazývají tento obvaz „Seutinovým obvazem, modifikovaným prof. Dr. Grohem“. Prof. Groh hájil tento obvaz až do své smrti a je nutno objektivně říci, že neprávem. Na tomto úseku zůstal Groh pozadu za vývojem traumatologie jinde na světě, ba i v našich zemích, neboť v době Grohově většinou už byl zaváděn mnohem účinnější obvaz sádrový. Groh sádrový obvaz odmítal a tím zůstala i olomoucká traumatologie určitou dobu pozadu za jinými chirurgickými ústavami. Někteří předchůdci Grohovi v Olomouci — J. N. Rust a Ignác Neudörfer — se později na svých nových pracovištích v Berlíně a ve Vídni zabývali sádrovým obvazem, poznali jeho výhody a propagovali jej.

Nicméně je Grohova práce pozoruhodná a kladli jsme si otázku, proč Remeš, který sebral všechny materiál velmi podrobně a pečlivě, nevěděl, kde vyšla. Je lehké si domyslet, že Remeš ani nepředpokládal, že by byl Groh uveřejnil práci českou. Všechno ostatní, co Groh napsal, vyšlo německy. I titul této práce uvádí Remeš německy a proto také jen orientačně. Groh však česky uměl, i když snad na veřejnosti vystupoval jako Němec. V archivním materiálu babické školy (3), jejímž byl Groh ředitelem, jsme našli česky psaný dopis Grohův, adresovaný jedné uchazečce o přijetí do babické školy. Jsou v něm sice pravopisné chyby, záměny i a y, ale svědčí to o tom, že Groh — kouřimský rodák — česky psal. Babická škola olomoucká měla českou a německou větev a neznalost češtiny jedné polské uchazečky z Jablunkova byla předmětem dalšího jednání, než mohla být přijata (3). Předpokládáme, že jednal i Groh s českými žákyněmi česky.

Remeš, který Groha ještě osobně znal, uvádí ve svých neotištěných vzpomínkách, uložených dnes ve Státní vědecké knihovně v Olomouci, že Groh nejen mluvil s personálem a lékaři česky, ale byl si vědom svého českého původu a nezapíral jej i když žil v německém prostředí a někdy mu scházel správný český výraz, takže si vytvářel i některé výrazy sám (vrchní sestře říkal „svrchnice“) nebo opětovně vkládal „takyzasejc, paprlapá“. Rovněž „Našinec“ z 9. února 1872 uvádí, že ředitel Fr. Groh je „rodem a smýšlením Čech“. Grohova rodina (měl 1 syna a 4 dcery, manželka pocházela z Kutné Hory) byla však už údajně německá a Remeš lituje, že Groh byl „zase jeden dobrý český člověk, utonuvší v německém moři“.

Tím více nás však překvapilo nahlédnutí do úředních dokladů (4). Sčítací operáty uložené v okresním archivu v Olomouci obsahují při sčítání lidu r. 1880 vlastnoruční zápis prof. Groha, uvádějící u sebe i u celé rodiny obcovací řeč českou (Umgangssprache böhmisch) a roku 1890 moravskou (mährisch). Zápis Groh stvrzuje vlastnoručním podpisem s uvedením všech titulů.

Lze říci, že postava a dílo Františka Groha patří nejen k úctyhodným kapitolám historie olomoucké chirurgie, ale i české chirurgie minulého století.

Považovali jsme však především za vhodné poukázat na zapomenutou Grohovu publikaci, která i když zastávala stanovisko příliš konzervativní, přece jen ve své době byla obohacením českého lékařského písemnictví na úseku úrazové chirurgie. A i když neznáme přímou pohnutku, která vedla Groha k tomu, aby tuto jednu práci uveřejnil česky, nejsme snad daleko vzdálení pravdy, domníváme-li se, že Groh přece jen cítil povinnost promluvit o své metodě a o svém oblíbeném pracovním úseku i k české lékařské veřejnosti.

1. NEŠPOR V., Dějiny university olomoucké, Olomouc, 1947.
2. REMEŠ M., K dějinám medicínsko-chirurgického studia a staré nemocnice v Olomouci, ČVSMO 49, str. 51—64, 1936.
3. Deposita ve Státním archivu v Olomouci.
4. Deposita v Okresním archivu v Olomouci.
5. GROH F., Die olmützer Landesanstalten vom Jahre 1786—1866, Olmütz 1866.
6. GROH F., Chronik der Franzensuniversität in Olmütz, Olmütz 1878.

BEITRAG ZUR GESCHICHTE DER OLMÜTZER CHIRURGIE

Zusammenfassung.

Einer der ersten Professoren an der olmützer medizinisch-chirurgischen Lehranstalt und später an der Hebammenschule, die hier auf längere Dauer nicht nur eine chirurgische, sondern auch wissenschaftliche Tätigkeit entfalteten, war Prof. Dr. Franz Groh (1823—1899). Er gehörte zu den aktiven Chirurgen seiner Zeit, obzwar er noch weder die Asepsis noch Antiseptik an seiner Klinik einfuhrte. Der Schwerpunkt seiner Leistungen lag auf dem Gebiete der Traumatologie, für die er als ehemaliger Militärarzt bereits als er 1858 nach Olmütz kam, reiche Erfahrungen mitbrachte. Besonders schätzte Groh die Einführung der Elektrolyse. Für die Arbeit hierüber erhielt er die goldene Medaille für Kunst und Wissenschaft. Groh Beschrieb bereits Olmütz als Fiebernest (solange die Sümpfe um die Festung nicht asaniert waren) und als Steingegend. Groh publizierte eine Reihe wissenschaftlicher Arbeiten. Zu den von Remeš [2] angegebenen 10 Arbeiten fanden wir weitere drei und bei einer der wichtigsten („Beitrag zur Behandlung von Knochenbrüchen und ihrer Komplikationen“), von der Remeš nicht wusste, wo sie erschien, fanden wir, dass sie neben den anderen Arbeiten Grohs, die alle deutsch publiziert wurden, die einzige tschechisch veröffentlichte ist. Groh steht hierin auf einem streng konservativen Standpunkt, verteidigt den etwas modifizierten Seutinschen Stärkeverband und vertritt ihn gegen den Gipsverband, dessen Vorteile er nicht erkannte. Immerhin ist diese Arbeit Grohs eine der ersten umfangreichen und wissenschaftlich wichtigen Arbeiten in den Anfängen der tschechischen medizinischen Literatur.

Václav Z ý k a

KE VZNIKU ZÁPADOČESKÝCH ZŘÍDEL MINERÁLNÍCH VOD

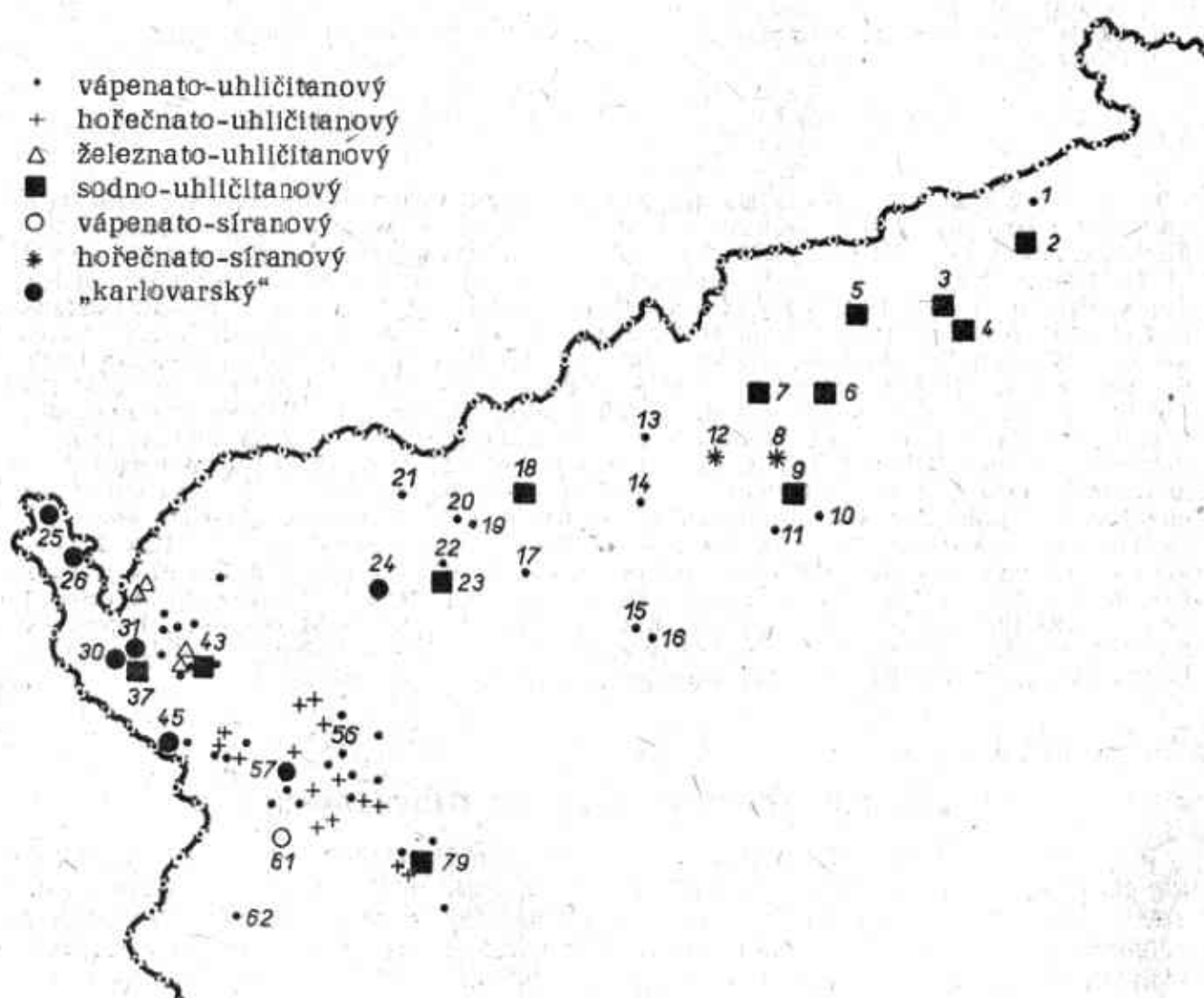
V poslední době vzbudil mimořádnou pozornost můj příspěvek uveřejněný v Geologickém průzkumu 10/1961, týkající se vzniku Karlovarského Vřídla. Většina otázek v článku nadhozených byla přijata kladně, avšak ve všech redakci došlých připomínkách a příspěvcích k tomuto článku autoři zastávají naprosto negativní stanovisko k mému názoru o fosilním původu základní, sodno-uhlíčitano-chloridové složky vod. Polemika s jednotlivými autory by nepřinesla žádný užitek — všichni zastávají názor o „výluhovém“ původu mineralisace Karlovarských zřídels; původ soli vidí ve vyluhování žul, resp. jiných hornin vadosními, resp. z části i magmatickými vodami.

Pokládám proto za nutné vysvětlit, jaké důvody mne vedou k zastávání uveřejněného názoru, na kterém setrvávám. Předložená zpráva je založena na 240 kompletních chemických analysách (včetně kvantitativních analys některých stopových prvků) a 241 semikvantitativních spektrálních analysách minerálních vod Čech, provedených v ÚNS v letech 1958—59.

Na území Čech lze rozlišit sedm základních typů minerálních vod: vápenato-uhličitanový, hořečnato-uhličitanový, železnato-uhličitanový, sodno-uhličitanový, vápenato-síranový, hořečnato-síranový a sodno-síranový. Posledně uvedený typ má však značně složitou geochemickou historii a chemické složení. I když sodno-síranová složka je převládající komponentou solného složení vod, nejde o výrazný typ sodno-síranový v pravém slova smyslu — proto jej v dalším označují jako typ „karlovarský“.

Kromě těchto typů vyskytují se na území Čech vody železnato-a zinečnato-síranového typu (vody ložisek kamenečných a kyzových břidlic algonkických a rudných ložisek, např. na Kaňku u Kutné Hory atp.), kterými se však v tomto příspěvku nezabývám.

Velmi hojné jsou na území Čech minerální vody přechodných typů (mezítypů),

Obr. 1 — Geochemická mapa minerálních vod západních Čech.

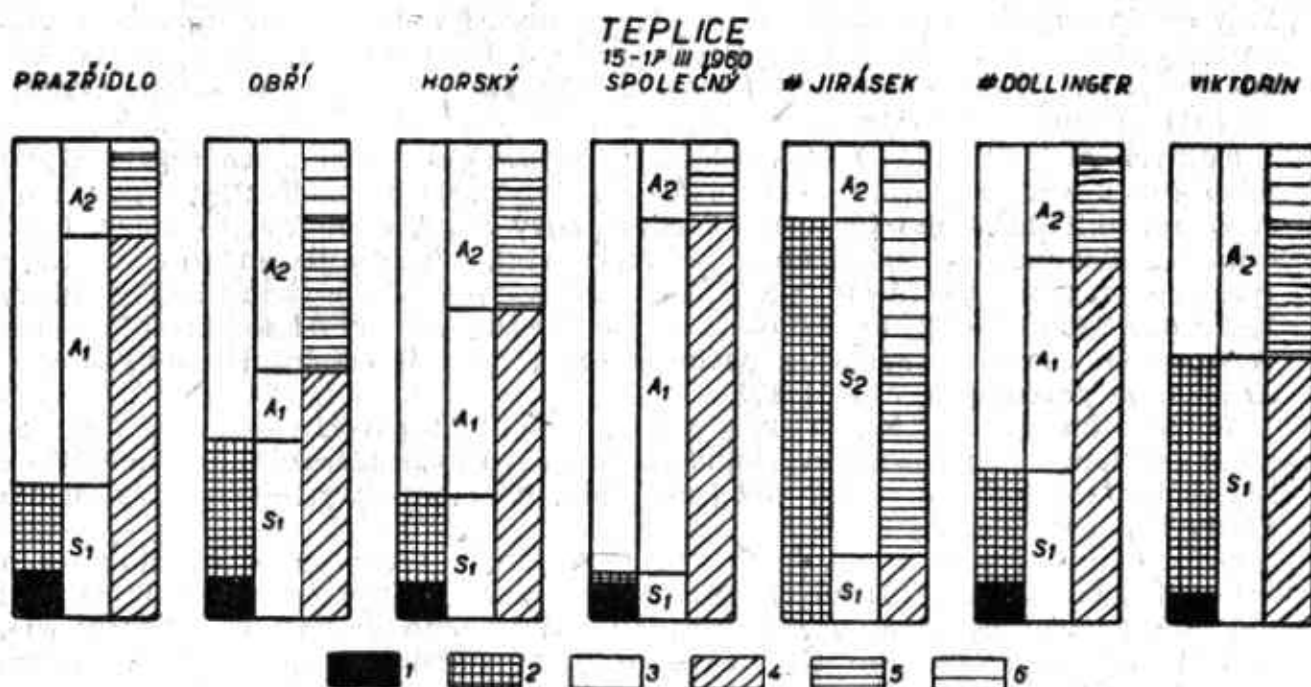
1 — Horní Zleb, 2 — Vilsnice, 3 — Ústí n. L., 4 — Střekov, 5 — Teplice, 6 — Bílina, 7 — Most, 8 — Zaječice, 9 — Břvany, 10 — Lenešice, 11 — Postoloprty, 12 — Bylany, 13 — Chomutov, 14 — Čachovice, 15 — Očihov, 16 — Mukoděly, 17 — Obrovce, 18 — Klášterec n. O., 19 — Korunní, 20 — Stráž n. O., 21 — Jáchymov, 22 — Petrov, 23 — Kyselka, 24 — Karlovy Vary, 25 — Doubrava, 26 — Dolní Paseky, 30 — Františkovy Lázně, 31 — Hájek, 37 — Dlouhé Mosty, 43 — Dolní Pochlovice, 45 — Mýtina, 56 — Mnichov, 57 — Mariánské Lázně, 61 — Zadní Chodov, 62 — Tachov, 79 — Konstantínovy Lázně.

jejich popis však překračuje rámec této práce a zmiňují se o nich jen v těch případech, kdy je to pro výklad genese vod „karlovarského typu“ nezbytné. Podle našeho zjištění z let 1958–1959 vyvěrá na území Čech 231 pramenů minerálních vod ve 106 lokalitách. Nová minerální zřídla jsou a i nadále budou objevována hlubinnými vrtbami.

Rozšíření jednotlivých geochemických typů minerálních vod v západních Čechách ukazuje mapka na obr. 1. Skica ukazuje, že hydrogeochemické poměry záp. Čech jsou neobyčejně složité a že otázka genese vod (v první řadě ovšem otázka původu vod „karlovarského typu“) nebude vyřešena, dokud se nebudeme zabývat celou oblastí jako významným celkem — hydrogeochemickým uzlem.

Česká křída. Pro celou oblast České křídly je příznačný typ sodno-uhličitanový. Minerální vody sodno-uhličitanového typu vyvěrají v 19 lokalitách — jsou to vody marinní, fosilního typu, naftového původu, se zvýšeným obsahem jódu a brómu. K sodno-uhličitanovému typu řadím i podtyp sodno-chlorido-síranový (Nový u Městce Králové) a sodno-chlorido-uhličitanový (Nymburk), atd. Svrchní partie České křídly skýtají vody vápenato-uhličitanového typu a stejně tak i okrajové partie této formace. To je v souladu se zákonem vertikální a horizontální zonálnosti přírodních vod v sedimentárních horninách.

Mostecká pánev. Charakteristickým typem minerálních vod je typ sodno-uhličitanový. Minerální vody tohoto typu vyvěrají v Teplicích (5), Bříně (6) a Mostě-ocelárnách 1. máje (7). V Teplicích jsou sodno-uhličitanového typu vody prameny Pravídlo, Horského a Společného a vody vyvěrající v dole Döllinger u Láhoště. Nejvyhraněnější charakter sodno-uhličitanový má voda Společného pramene v Teplicích; mineralizace vody tohoto zřídla činí 5316,6 mg/l. Všechny teplické minerální vody obsahují jistá množství síranů. Minerální prameny ve Břvanech (9) jsou geneticky stejného typu, avšak původní charakter vod je silně potlačen vodou vadosní, vápenato-uhličitanového typu. Zřídla v Zaječicích a Bylanech (8 a 12) náleží typu hořečnato-síranovému a prameny v Lenešicích (10) a Postoloprtech (11) nutno řadit k typu vápenato-uhličitanovému se zvýšeným obsahem

Obr. 2 — Grafická interpretace chemických rozborů teplických minerálních zřídla.

1 — chloridy, 2 — sírany, 3. — uhličitany a kys. uhličitany, 4 — alkálie, 5 — vápník, 6 — hořečik.

síranů. Obří pramen v Teplicích vykazuje stejně potlačený charakter, jako zřídla v Brvanech. Zřídlo minerální vody vyvěrající v dole Jirásek ve Světcí (u Břiliny, Teplice) je vápenato-síranového typu, zatím co ve vodě vyvěrající v dole Viktorilně převládá sodno-síranová složka. Grafická interpretace chemických rozborů teplických minerálních vod je uvedena na obr. 2.

Sokolovská pánev. Pro celou pánev je charakteristický „karlovarský“ typ minerálních vod. Vody stejného typu jako v Karlových Varech byly navrtány v různých místech sokolovské pánve (Jetel a Šantrůček, Geologický průzkum č. 9, 1961). V širším okolí Karlových Var vyvěrají i vody výrazného sodno-uhličitanového typu prakticky bezsulfátového. Nejbližší nacházejí se v Kyselce (23; pramen Alžbětín, Janův, Leschnerův, Otův a Jindřichův) a Klášterci n. O. (18). Prameny vyvěrající ve Stráži n. O. (20) a Korunní (19) jsou typu vápenato-uhličitanového s poměrně vysokým podílem sodno-uhličitanové složky, což svědčí o potlačení původního charakteru sodno-uhličitanového. Zřídla v Petrově (22) a v Čachovicích (14) jsou již vápenato-uhličitanového typu. Druhý pramen v Klášterci a pramen v Čachovicích obsahuje zvýšené množství síranu sodného a vápenatého.

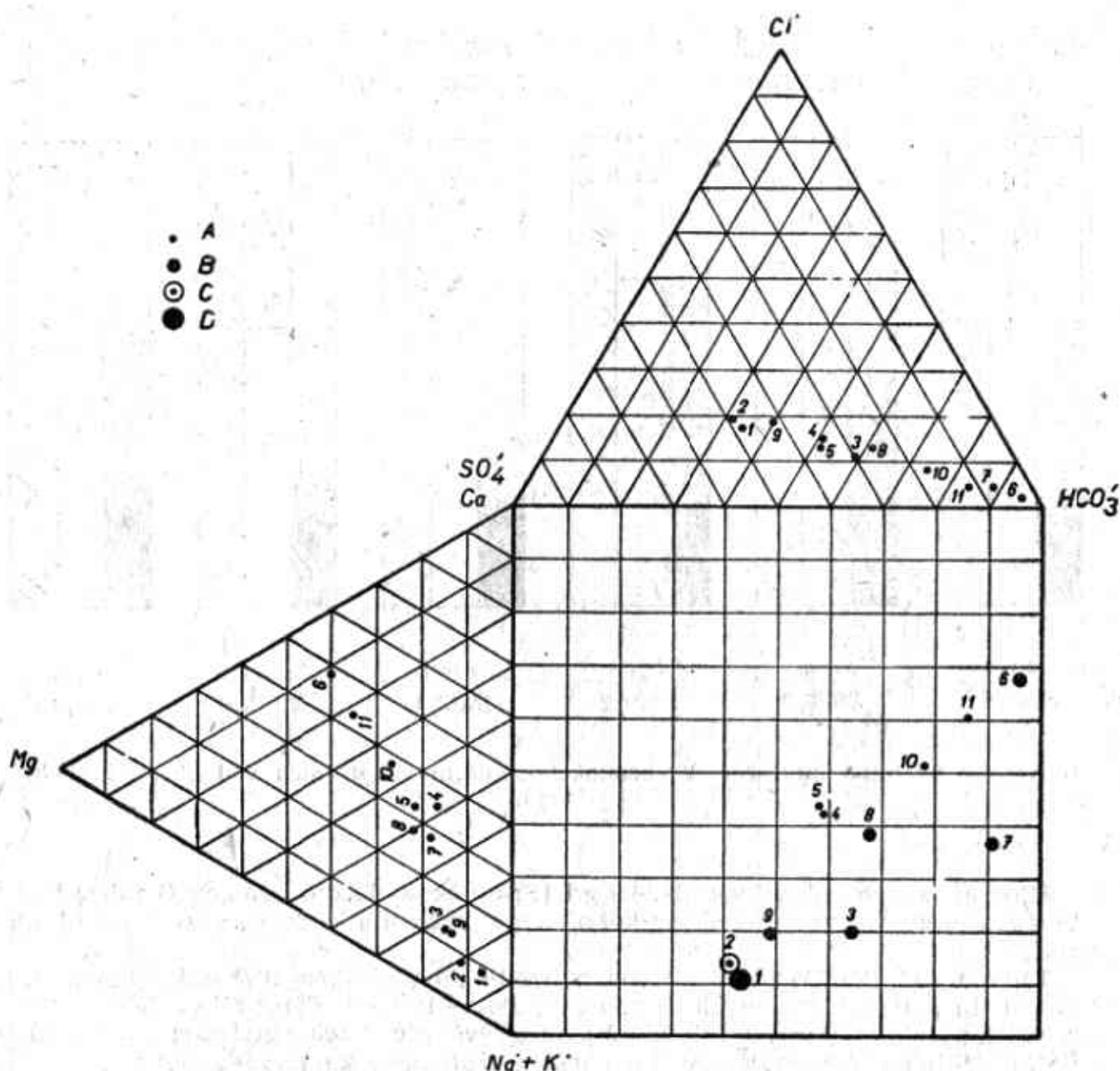
Chebská pánev. Charakteristickým typem minerálních vod je typ „karlovarský“ (Františkovy Lázně, Hájek, 30, 31). Vody téhož typu vyskytují se i v nejzápadnější části Ašského výběžku, v Doubravě (25) a Dolních Pasekách (26), ba dokonce i jihovýchodně Františkových Lázní, v Mýtině (45). V širší oblasti vyvěrají i vody vápenato-uhličitanového, železnato-uhličitanového a i sodno-uhličitanového typu (Dlouhé Mosty a Dolní Pochlovice, 37, 43).

Širší oblast Mariánských Lázní. Celou oblast možno označit za provincii vápenato-uhličitanových vod, avšak jejím charakteristickým rysem jsou minerální vody hořečnato-uhličitanového typu. Nejvýraznější hořečnato-uhličitanový typ reprezentují zřídla v Mnichově a Kyselce u Nové Vsi (56). Minerální voda v Mnichově obsahuje 454 mg Mg^{2+} a pouze 91 mg Ca^{2+} v 1 l. I když zřídla s tak významným převládáním Mg nad Ca není v oblasti příliš mnoho, podstatně zvýšený obsah hořčíku ve vodách této provincie oproti vodám jiných oblastí je nejvýraznějším rysem této oblasti, kterou proto právem označují za hydrogeochemickou provincii hořečnato-uhličitanových vod. Minerální voda v Zadním Chodově (61) je typu vápenato-síranového.

Jediným anomálním a v této oblasti naprosto cizorodým zjevem jsou zřídla minerálních vod v Mariánských Lázních (57). Zde vyvěrající zřídla jsou typu vápenato-uhličitanového (prameny Ferdinandovy 7 a 8, Rudolfovy — Starý, 1 a 2 a pramen Schimerův), sodno-uhličitanového avšak mírně potlačeného charakteru (pramen Lesní a Rudolfův 3) a konečně „karlovarského“ (prameny Ferdinandovy 1, 2 a 6, Křížové 3 a 4). Vyskytují se zde tedy všechny typy od sodno-uhličitanového až ke „karlovarskému“ a pochopitelně i typy přechodní (Ferdinandův 4, Ambrožovy prameny 1, 2 a 3) atd.

Ani tato oblast není tedy prostá vod sodno-uhličitanového typu, který je to-
muto geochemickému prostředí stejně cizí jako typ „karlovarský“. Nejtypičtějšími zástupci sodno-uhličitanových vod jsou zřídla Konstantinových Lázní (79; zřídlo Sonda II.). (Viz obr. 3.)

Nejhojnějším typem minerálních vod v Čechách je typ sodno-uhličitanový a jemu příbuzné. Z analysovaných 231 zřídla náleží tomuto typu plných 66 (při tom tento počet nezahrnuje zřídla silněji potlačeného primárního charakteru). Vody sodno-uhličitanového typu vyvěrají v 32 lokalitách ze 106 zkoumaných. Vody jsou vázány na sedimenty křídového a třetihorního stáří. Původ vod vyvěrajících z jiných geologických formací (Korunní, Klášterec, Konstantinovy Lázně) netřeba objasňovat jiným způsobem než původ vod České křídvy. Hojnost vod sodno-uhličitanového typu je dostatečným důkazem jejich geochemického významu.

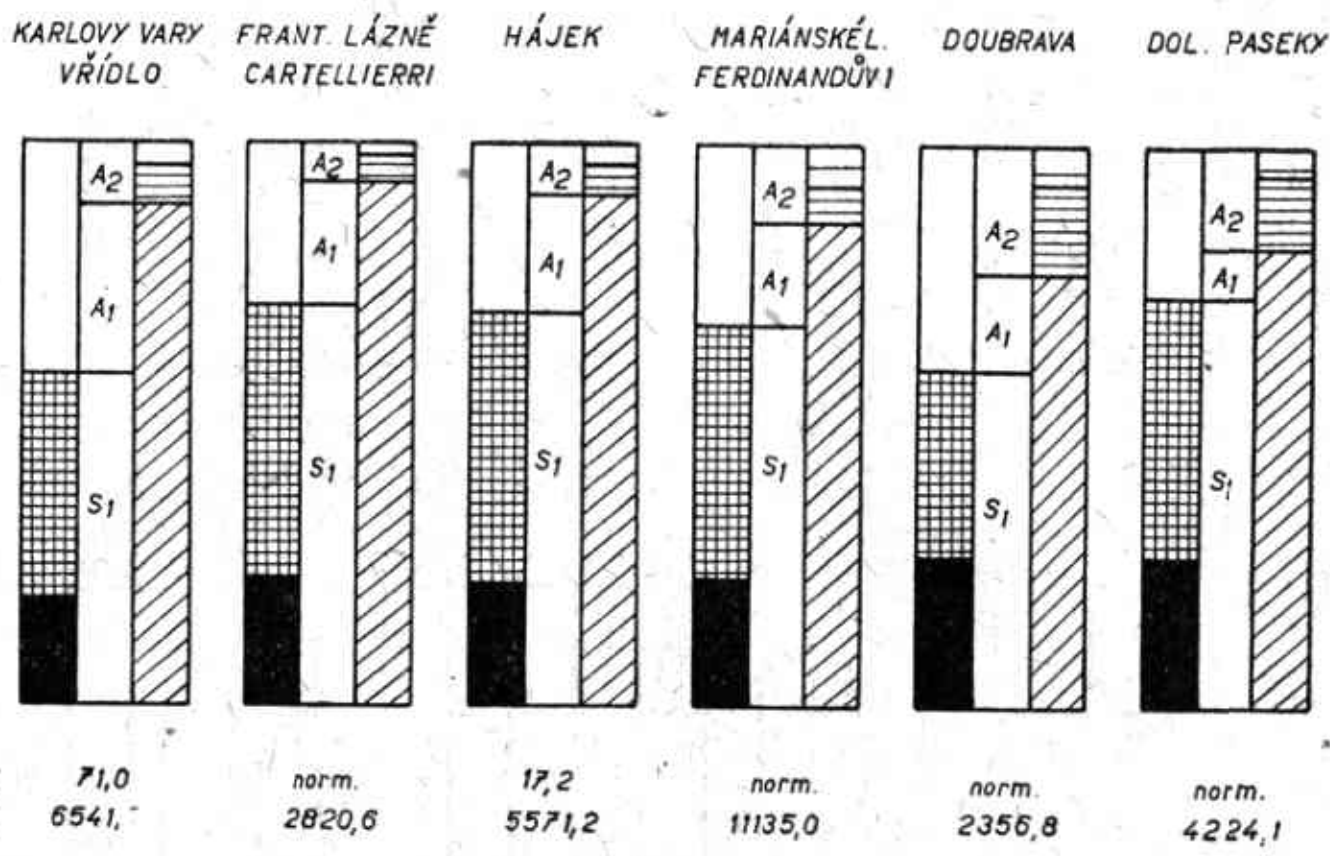

Obr. 3 — Grafická interpretace chemického složení minerálních vod Mariánských Lázní.

1 — Křížový 3, Ferdinandův 1 a 2; 2 — Křížový 4; 3 — Lesní; 4 — Ambrožův 1; 5 — Ambrožův 2 a 3; 6 — Rudolfův Starý, 1 a 2, Schimerův 1 a 2; 7 — Rudolfův 3; 8 — Ferdinandův 4; 9 — Ferdinandův 6; 10 — Ferdinandův 7; 11 — Ferdinandův 8.

A — mineralisace < 1 g/l; B — mineralisace 1–5 g/l; C — mineralisace 5–10 g/l; D — mineralisace > 10 g/l.

Naproti tomu vody „karlovarského“ typu jsou omezeny na pouhých 6 lokalit, nebereme-li v úvahu nová zřídla navrtaná v Sokolovské pánvi, resp. vody příbuzné (např. některá zřídla České křídly, mostecké pánve atp.). „Karlovarský“ typ minerálních vod vyznačuje se dominujícím postavením síranu sodného a dosti značným množstvím chloridu sodného. Avšak pro všechny vody bez výjimky je typické zachování složky A₁ (uhličitanů a kyselých uhličitanů alkálií). Podobnost chemismu je zřejmá z obr. 4.

Obr. 4 — Grafická interpretace chemického složení minerálních vod „karlovarského“ typu.

Mineralisace vod dosahuje až 24,9 g/l (Františkovy Lázně, pramen Glauber IV.). Převážná většina vod „karlovarského“ typu vykazuje podstatně zvýšený obsah soli.

Teplota vod „karlovarského“ typu pohybuje se v širokém rozmezí; většina vod náleží do skupiny studených (Doubrava, Dolní Paseky, Františkovy Lázně, Mariánské Lázně, Mýtina), avšak četné jsou i vývěvy vod teplých (Hájek, Královské Poříčí, Jehličná, Alberov). Jediným horkým zřídlem je karlovarské Vřídlo.

Pokud jde o stopové prvky, jejich zastoupení ukazuje následující tabulka:

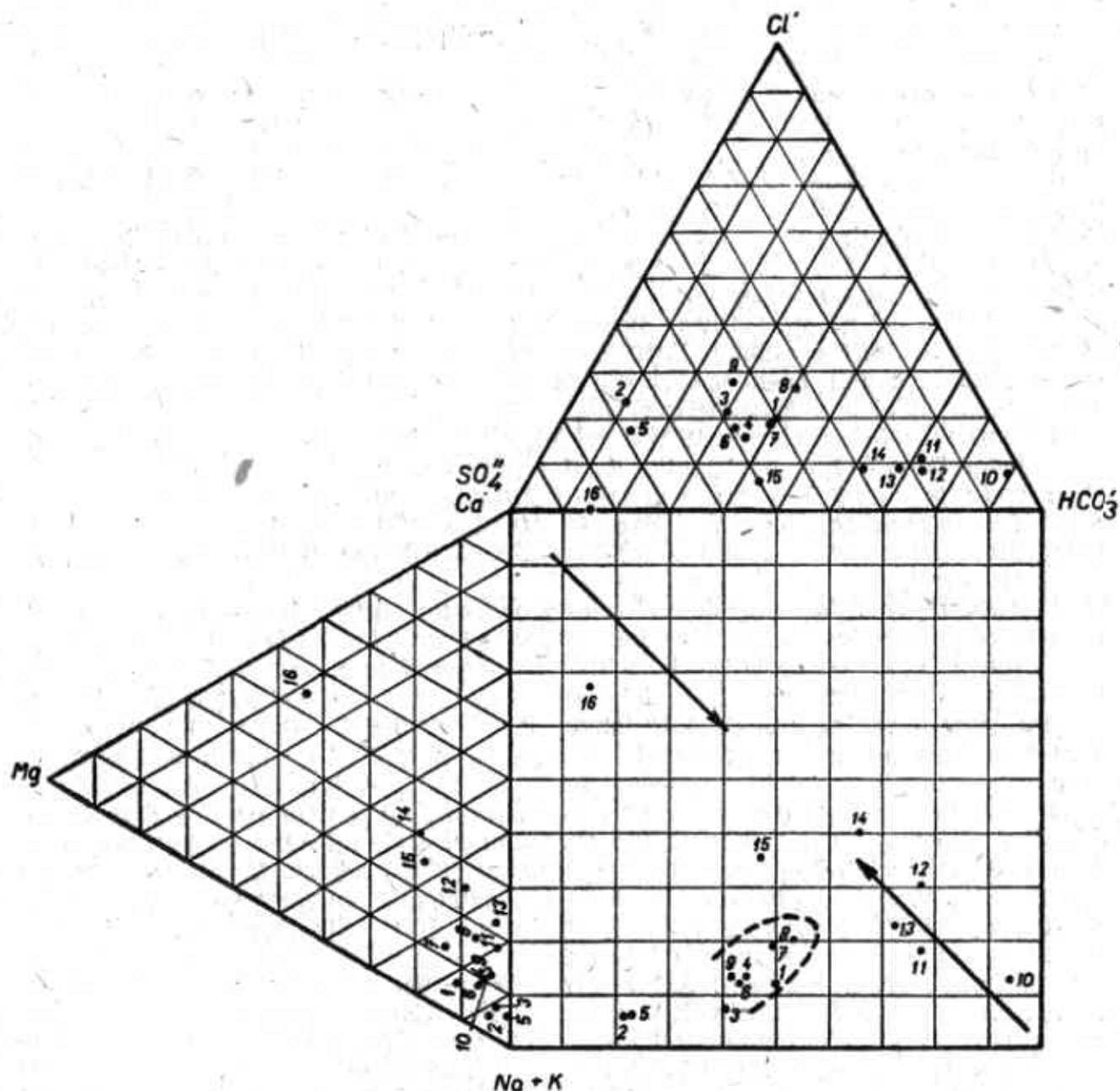
Tabulka I.

Zřídla (Všechna zřídla lokality)	Celkem zjištěno prvků spektrálně	Zjištěné významné prvky
Karlovy Vary	25	Ag Bi Mo Ni Rb Sn Tl — — — — —
Mariánské Lázně	24	Ag — Mo Ni — Sn — Cr — Co Zr — —
Františkovy Lázně	19	Ag — Mo — — — — Cr Sb — — — —
Doubrava	13	Ag — — — — — — — — — —
Dolní Paseky	12	— — — — — — — — — —
Mýtina	11	— — — — — — — — — —
Teplíce	23	Ag — Mo Ni Rb Sn — — — — — Cd Hg

Asociace stopových prvků jsou příznačné pro krušnohorskou oblast.

Kromě uvedených stopových prvků vyskytuje se ve zřídlech Karlových Varů jod, brom, selen, thalium a cesium.

Ve vodách Františkových Lázní vyskytuje se brom (jod nebyl stanoven), ve vodách Teplic jod (brom nebyl stanoven), ve vodách Mariánských Lázní brom (jod nebyl stanoven).

Obr. 5 — Grafická interpretace chemického složení některých minerálních vod „karlovarského“ typu a znázornění procesu mísení fosilních vod sodno-uhličitanových s vadosními vodami vápenato-síranovými na základě interpretace chemických analys teplických minerálních vod.

1 — Varlovy Vary, Vřídlo; 2 — Františkovy Lázně, Glauber II; 3 — Františkovy Lázně, Cartellierri; 4 — Františkovy Lázně, František; 5 — Františkovy Lázně, Luisa; 6 — Mariánské Lázně, Křížový 3, 4, Ferdinandův 1, 2; 7 — Mariánské Lázně, Ferdinandův 6; 8 — Doubrava; 9 — Dolní Paseky; 10 — Teplice, Společný; 11 — Teplice, Prazdřídlo; 12 — Teplice, Horský; 13 — Teplice, důl Döllinger; 14 — Teplice, Obří; 15 — Teplice, Viktorin; 16 — Teplice, důl Jirásek.

Přítomnost Se nebyla zjištěna ve vodě Císařského pramene v Hájku a v pramenech Františkových Lázní (Glauber IV, Luisa a Solný); v ostatních zřídlech západních Čech nebyl Se stanoven.

Až na zřídla v Teplicích stanovení jodu, bromu, cesia a teluru je převzato z literatury (Österreichisches Bäderbuch, 1914).

„Karlovarský“ typ vod vzniká smísením fosilních sodno-uhličitanových vod křídového anebo třetihorního stáří s vodami vápenato-síranovými, neb stykem fosilních vod s horninami bohatými sírany (sádrovcem), neb sulfidickou mineralisací. O tom podle mého názoru svědčí:

a) chemická příbuznost minerálních zřídla Karlových Var, Františkových Lázní, Mariánských Lázní, Doubravy, Dolních Pasek a Mýtiny (viz grafickou interpretaci analys na obr. 4);

b) značné rozšíření vývěrů vod sodno-uhličitanového typu a jejich výskyty v blízkosti zřídla vod „karlovarského“ typu;

c) zvýšený obsah jodu a bromu ve vodách sodno-uhličitanového i „karlovarského“ typu; jod hromadí se ve zvýšeném množství jen ve vodách fosilních. Obsah jodu pohybuje se ve vodách Karlových Var kolem 0.03 mg/l, ve vodách Teplic od stop do 1,2 mg/l. Obsah bromu v karlovarských zřídlech dosahuje hodnoty 2,16 mg/l (!), ve vodách Františkových Lázní 1,4 mg/l (pramen Nový). Ve vodách Mariánských Lázní nebyl obsah jodu a bromu kvantitativně stanoven (přítomnost dokázána kvalitativně);

d) koeficient $Cl^1- / Br^1- < 1000$ a to jak ve vodách sodno-uhličitanového, tak i „karlovarského“ typu, prokazující fosilní původ vod. Koeficient Cl/Br pro mořskou vodu je rovný 292, pro sodno-uhličitanové vody marinní, fosilního typu, naftových ložisek pohybuje se kolem 293 (průměr 79 analys). Karlovarské prameny mají poměr obou prvků v rozmezí 273–310,8, Františkovy Lázně, pramen Nový 419,5 atd.

e) existence vod „karlovarského“ typu v naprosto odlišných geologických útvech (srovnej: Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně);

f) pánevní vývoj vod sokolovské pánve (prokázaný Jetelem a Šantrůčkem, Geologický průzkum 1961, č. 9), typický pro sedimenty mořského původu (pokles mineralisace a vzrůst obsahu alkalických zemin směrem k okrajům pánve);

g) existence procesů mísení vod sodno-uhličitanového a vápenato-síranového typu v horninách České křídvy (Nový u Městce Králové, Kobylce, Ústí n. L. aj.);

h) existence procesů mísení v Teplicích; proces mísení je patrný z grafu na obr. 2 a na obr. 5. Graf ukazuje těsnou podobnost chemického složení minerálních vod Karlových Var, Františkových Lázní, Mariánských Lázní, Doubravy a Dolních Pasek. Pokud jde o zřídla teplická, extrémní polohu ve čtvercové části grafu zaujímá zřídlo vyvěrající v dole Viktoriině (bod 15); chemismus vody blíží se chemismu vod „karlovarského“ typu;

i) existence procesů mísení vod v Mariánských Lázních názorná z interpretace analys na obr. 3. V Mariánských Lázních pramen Marie je typu vápenato-síranového (resp. vápenato-síran-uhličitanového). V případě zřídla Karlových Var a Mariánských Lázní vidím původ sulfátové komponenty vod alespoň z části v sulfidické mineralisaci. Důkazem existence procesů mísení je také různý podíl A_1 (první alkalinity) ve vodách Mariánských Lázní i ostatních lokalitách vývěru minerálních vod „karlovarského“ typu;

j) sulfátová komponenta zřídla „karlovarského“ typu má nepochybně dvojí původ. V případě zřídla teplických a Františkolázeňských všechny sírany pocházejí ze sedimentárních hornin. Sedimentů bohatých sírany, resp. i sulfidy (pyrit, markazit) je v obou oblastech dostatek. V případě zřídla Karlových Var a Mariánských Lázní alespoň část síranů má svůj původ v sulfidické mineralisaci. O tom svědčí značný počet zastoupených stopových prvků ve zřídlech těchto lokalit ve srovnání s poměrnou chudostí vod např. Františkových Lázní a Teplic na stopové

prvky. Tento názor je v případě zřídla Karlových Var ještě pevněji podepřen přítomností selenu v minerálních vodách.

k) Různá teplota zřídla minerálních vod „karlovarského“ typu nedokazuje různý původ vod, spíše naopak. V České křídě vystupují sodno-uhličitanové vody studené i teplé, s větším či menším množstvím síranů. Zřídla teplejší jsou rovněž teplá (pramen Prazdlo 41,2 stup. C, Horský 41,3 stup. C, Obří 15,6 stup. C, pramen v dole Jirásek 39,8 stup. C, pramen v dole Döllinger 20,5 stup. C atd.).

Různou teplotu vod nelze vysvětlit jinak než hloubkou, do níž vody sestoupily, ačkoli možnost ohřevu vod horkými plyny (CO_2) a parami nelze zcela vyloučit. Není např. žádného rozdílu v chemismu vod Františkových Lázní a vody Císařského pramene v Hájku a přesto vody Františkových Lázní jsou studené, zatím co pramen v Hájku nutno pokládat za teplý.

Dalším důkazem jsou zřídla sokolovské pánve. Teplota vod v Královském Poříčí, Jehličné a Alberově (kolem 30 stup. C) je v porovnání s teplotou zřídla karlovarských (až 71 stup. C) nízká, a přesto všechny vody jsou prakticky stejného geochemického typu i genese.

l) Nemalý význam pro moji domněnku má prokázaná konstantní mineralisace (či lépe: konstantní poměrné zastoupení komponent) vody např. Karlovarského Vřídla. Za posledních 60 let se poměrné zastoupení složek „Vřídla“ prakticky vůbec nezměnilo. Kdyby solný obsah pramene pocházel z vyluhování hornin, zřídlo by nemohlo mít tak stálé chemické složení. Je pravdou, že celkový obsah solí ve vodě pramene Vřídlo kolísá v závislosti na klimatických podmínkách, avšak je pozoruhodné, že se při tom vůbec nemění poměrné zastoupení složek. Kolísání celkového obsahu solí nemůže být důkazem teorie „vyluhovací“, neboť stejný jev byl pozorován i v ložiskách hlubinných vod sedimentárních oblastí, tedy vod prokazatelně fosilního původu.

m) Naproti tomu značně v karlovarských pramenech kolísá obsah berylia, prvku, jehož podstatná část nepochybně se do vod dostala vyluhováním vyvřelých hornin. Příčinou kolísání obsahu berylia mohou být pochopitelně i jiné procesy (např. sorbní), avšak nejpravděpodobnější zdá se mi kolísání vlivem různé intenzity vyluhování.

n) Poměr Na/K neodpovídá ani zdaleka poměru obou prvků ve vyvřelých horninách, naopak blíží se spíše poměru obou prvků ve vodě mořské:

Tabulka II.

	Na/K	poznámka
vyvřelé horniny	1,0	Vinogradov, 1950
horská žula, Nejdek	0,8	Hejtman, 1957
jílovité sedimenty	0,3	Vinogradov, 1950
půdy	0,4	Vinogradov, 1950
povrchové vody	2,7	Vernadský, 1954
vápenato-uhličitanový a vápenato-síranový typ vod	3,6	Zýka, 1957 (průměr 196 analys)
mořská voda	27,8	Vinogradov, 1950
sodno-uhličitanový typ vod naftových ložisek	22,0	Zýka, 1957 (průměr 98 analys)
Karlovy Vary, Vřídlo	19	
Teplice, Pravdlo	23	
Františkovy Lázně, Cartellierri	16	
Františkovy Lázně, Nový	57	
Mariánské Lázně, Křížový	10	
Mariánské Lázně, Ferdinandův	126	
Luhačovice, Vincentka	18	

V tabulce je pro zajímavost uvedena i hodnota Na/K vody zřídla Vincentka v Luhačovicích — minerální vody prokazatelně fosilního původu (naftová voda).

o) Kvantitativní údaje ukazují, že názor o vzniku vod „karlovarského“ typu vyluhováním např. žul není udržitelný (srovnej disproporci mezi výnosem Na^+ a Cl^- , Cl^- a Br^- , Br^- a I^-):

Tabulka III.

	obsah ve vodě Vřídla mg/l	obsah v kys. horninách g/t	zřídla Karl. Var vynesou za 1 rok (t)	za 1 rok by muselo být vylouženo tun žuly
Na	1674	28000	2559	91392
K	85	25000	131	6040
Li	2,3	65	> 3	46135
Bo		7	0,119	17000
Cl	592	330	875	2651517
Br	2,1	1,6	3	1875000
I	0,03	0,3	0,044	146666
F	2,0	500	3,1	6200

p) Objem primární vody nemusel být ani zdaleka tak velký jak ukazují výpočty předchozí (V. Z., Geol. průzkum 1961/10), neboť její mineralisace mohla být (a patrně skutečně byla) mnohem vyšší, než je např. dnešní mineralisace karlovarského Vřídla (srovnej mineralisaci vod Františkových Lázní a Karlových Var).

Závěr:

Vody „karlovarského“ typu západních Čech vznikly smísením vod fosilních sodno-uhličitanového typu s vodami vápenato-síranovými, resp. stykem sodno-uhličitanových vod s horninami bohatými sírany neb sulfidy. Otázkou zůstává stáří fosilní, sodno-uhličitanové složky vod. Příčinou rozptýlených vývěrů zřídla „karlovarského“ typu (např. vývěrů vod v Karlových Varech, Mariánských Lázních, Doubravě, Dolních Pasekách) je hluboká tektonika oblasti.

Tabulka IV.

Chemické rozbory minerálních vod v Teplicích

datum	Pražídlo	Obří	Horský	Společný	Jirásek	Döllinger	Viktorin
T. vody °C	15. 3. 60	15. 3. 60	15. 3. 60	16. 3. 60	18. 3. 60	16. 3. 60	17. 3. 60
	41,5	15,4	41,2	—	39,8	20,5	—
$\text{Na}^+ + \text{K}^+$	233,0	112,0	153,0	1260,0	234,0	186,0	129,0
Ca^{2+}	40,3	56,9	52,2	136,7	556,0	41,8	54,7
Mg^{2+}	7,8	19,4	12,0	48,5	396,0	4,3	20,2
SiO_2	44,3	21,6	33,0	19,4	32,6	34,6	24,2
HCO_3^-	558,0	353,0	458,0	3610,0	498,0	438,0	267,0
Cl^-	46,6	24,9	29,6	178,0	32,4	28,5	21,9
SO_4^{2-}	110,5	134,6	90,7	62,1	2953,0	122,2	238,3

Chemické rozbory minerálních vod „karlovarského“ typu

	Kar. Vary	Fr. Lázně	Hájek	Mar. Lázně	Doubrava	Dolní
	Vřídlo	Cartellierri	Cisářský	Ferdinandův 1	—	Paseky
Datum	8. 3. 59	19. 11. 57	30. 4. 60	5. 7. 60	15. 8. 58	15. 8. 58
T. vzduchu °C	16,0	0,5	1,8	18,5	20,8	20,5
T. vody °C	69,0	—	17,2	9,8	9,3	9,8
Na ⁺ + K ⁺	1801,0	836,8	1619,0	3085,2	560,0	1110,0
Ca ²⁺	127,5	40,8	72,0	161,1	190,0	171,0
Mg ²⁺	45,8	9,7	26,3	146,6	28,2	27,2
SiO ₂	59,6	—	65,7	68,6	17,6	15,6
HCO ₃ ⁻	2208,0	726,1	1399,0	3083,5	809,0	1020,0
Cl ⁻	601,3	304,9	599,0	1191,4	292,0	574,0
SO ₄ ²⁺	1696,0	903,0	1748,6	3374,8	532,0	1260,0

QUELQUES NOTIONS A L'ÉGARD D'ORIGINE DES SOURCES DES EAUX MINÉRAUX DE L'OUEST DE LA BOHÈME.

A l'ouest de la Bohême on trouve un grand nombre de localités avec les eaux minérales de la même qualité comme ceux, de Karlovy Vary. Il s'agit des eaux d'un degré différent de la minéralisation et de la température, dont la plupart des qualités est commune. L'origine de ces eaux est tiré de la mélange des eaux fossiles d'un type de carbonate de sodium avec des eaux calcaire — sulfatiques, d'un type vadose. Il se montre aussi la possibilité, que ces eaux provenaient d'un contact des eaux de type carbonate de sodium, avec les rochers, qui sont riches en gypse. Les eaux de Karlovy Vary donnent la preuve, que les sulfates en grande partie provenaient de la minéralisation sulfidique (la source „de moulin“ à Karlovy Vary contient p. ex. 1,14 g de sélénium dans 100 tonnes d'eau).

Une balance géochimique quantitative donne la preuve, que la théorie des autres auteurs, qui expliquent l'origine des eaux p. ex. dans un lessivage des rochers (granit), — n'est plus possible.

Des eaux fossiles primitives, d'un type de carbonate de sodium se trouvent dans la crétacé bohémienne et dans les bassins néogènes à l'ouest de la Bohême. Il est nécessaire de chercher la cause de la dispersion des jaillissements des eaux d'un type de Karlovy Vary, puis la différence de leur minéralisation et de leur température — dans une tectonique profonde de cette région.

Ladislav Hořák

SOUPIS MAP OLOMOUCKA V STÁTNÍM ARCHÍVU V BRNĚ

Zanedbávaným pramenem regionálního historika jsou staré mapy. Nezájem není snad pro opovrhování tímto pramenem, ale spíše z neznalosti jeho uložení. ROUBÍKŮV Soupis map českých zemí (pro Moravu díl 2, Praha 1955) zachycuje sice i mapy uložené v Státním archívu v Brně, ale pro jejich množství nemůže brát zřetel k menším zobrazeným jednotkám než je okres, případně panství. Regionálnímu historiku se jedná často o tyto menší jednotky a proto k jeho užítu otiskujeme soupis map z Olomoucka (tj. z oblasti nynějších okresů Olomouc, Šumperk, Bruntál, Přerov a Prostějov), pokud jsou ve fondu map (signatura fondu D 22). Přitom je nutno vzít na vědomí, že mnoho rukopisných map je vedle toho i v jiných fondech jako přílohy, zejména v katastrálních operátech a v soud-

ních spisech, ale tyto nejsou evidenci zachyceny. Ve fondu D 22 jsou z Olomoucka tyto mapy:

1. J. SURGANT, Mapa kompaskuálních pastvin zvaných Blata, bez data, 1:10.500, č. 46.
2. K. J. FINKOIR, Plán tučinských pastvin (statek Želatovice), 1774, ca 1:3150, č. 51.
3. Okolí Olomouce, 1871, 1:28.800, č. 85.
4. N. W. LINCK, Mapa řek Moravy a Bečvy pro jejich usplavnění, případně stavbu průplavu, 1719, 1:200.000, č. 95.
5. Velkostatek Tovačov, 1905, 1:22.800, č. 128.
6. K. MYRBACH, Přehledná administrativní mapa Olomouckého kraje, 1837, 1:288.000, č. 135.
7. Skica pozemků haňovského velkostatku v katastru slavětinském, 1906, 1:5760, č. 142.
8. Skica realit Th. barona Podstatského, bez data, 1:5760, č. 143.
9. Mapa panství vřesovského a statku vyšovského, bez data a měřítka, č. 148.
10. W. ČZERMAK, Situační plán projektu Moravské spojovací dráhy, úsek Brno-Němčice, 1:28.800, č. 157.
11. W. ČZERMAK, Situační plán projektu Moravské spojovací dráhy, úsek Němčice-Olomouc, 1:28.800, č. 158.
12. W. ČZERMAK, Situační plán projektu boční dráhy Němčice-Přerov, 1:28.800, č. 159.
13. W. ČZERMAK, Situační plán projektu boční dráhy Olomouc-Šternberk, 1 ku 28.800, č. 160.
14. Mapa vodních srážek v povodí řeky Moravy, 1:288.000, č. 170.
15. Státní železniční dráha z Prahy do Olomouce, b. d., č. 211.
16. J. MOHRWIESER, Náčrt panských pasek U brodských hranic, Nad Pasečným mlýnem a Ochsenberg mezi Štěpánovem a Brodkem, Brno 1846, 1:3600, č. 230.
17. Plastický plán zřícenin hradu Helfenštejna a okolí, 1818, č. 233.
18. Mapa pastvin Blat u Olšany, b. d., 1:10.500, č. 246.
19. I. SIEBER, Ideální náčrt panských pastvin u Červené Vody, 1799, 1:4500, č. 322.
20. M. KNAPPEK, Situační plán rudoltických (u Potštátu) poddanských pastvin, 1834, 1:2880, č. 327.
21. H. K. VILLAS, Mapa olomouckého městského revíru Březí, 1754, ca 1:8500, č. 331.
22. H. K. VILLAS, Mapa olomouckého městského revíru Grygova, 1754, ca 1 ku 8500, č. 332.
23. H. K. VILLAS, Mapa olomouckého městského revíru Horka a Grygov, 1754, 1:8500, č. 333.
24. H. K. VILLAS, Mapa olomouckého městského revíru Cholína, 1754, 1:8500, č. 334.
25. H. K. VILLAS, Mapa olomouckého městského revíru Hútová a Mutkov, 1754, 1:8500, č. 335.
26. H. K. VILLAS, Mapa uničovského městského revíru Rudy, 1754, ca 1:8500, č. 338.
27. H. K. VILLAS, Mapa uničovského městského revíru Horní Libína, 1754, ca 1:8500, č. 339.
28. de VASY, Mapa pastvin mezi Dolním Štěpánovem a Břestcem, 1775, ca 1:3000, č. 342.
29. Mapa Slezské poštovní a komerční silnice z Olomouce na haličské hranice, b. d., 1:141.000, č. 346.
30. J. J. LUTZ, Nárys pozemků na pomezí statku olomoucké kapituly a kláštera Hradiska, 1767, b. m., č. 348.

31. J. KROUPAL, Plán mostů, o jejichž udržování je rozepře mezi olomouckým magistrátem a fortifikační správou, 1752, 1:1600, č. 354.
32. Mapa olomouckého městského revíru Březí, 1820, 1:2600, č. 365.
33. v. ELMPT, Mapa lesů biskupství vratislavského, 1786, b. m., č. 367.
34. T. HAUESER, Mapa lesů biskupství vratislavského v knížectví nisském, Opava 1753, ca 1:14.500, č. 368.
35. Mapa pozemků obce Nových Valteřic, b. d., 1:17.000, č. 379.
36. KRUNTOVAR, Přehledná mapa Lipnické silnice, 1840, 1:28.800, č. 383.
37. KIRCHNER, Přehledná mapa Olomoucké silnice, b. d., 1:28.800, č. 386.
38. J. ANNEIS, Mapa nové silnice z Olomouce přes Lipník do Frýdku, poč. 19. stol., ca 1:60.000, č. 390.
39. v. ELMPT, Mapa hranice mezi Moravou a Kladskem, 1781, b. m., č. 394.
40. P. GROSSL, Mapa přechodů na prusko-slezské hranici, 1823, ca 1:36.000, č. 398.
41. Plán nemocnice v Olomouci, 1785, č. 404.
42. J. ANNEIS, J. WUSSIN, Plán silnice z Olomouce přes Lipník k Ostravici, 1783, ca 1:14.500, č. 410.
43. Plány k přeložení silnice u Šternberka, 1836—1842, č. 443.
44. Plán města Olomouce, 1865, 1:2160, č. 474.
45. W. STOSCHEK, Nárys toku řeky Moravy, 1794, 1:8640, č. 475.
46. GELETZ, Mapa toku řeky Moravy, 1831, 1:100.000, č. 476.
47. Nivelizace a plán proudnice řeky Moravy od olomouckého měděného hamru k lobodickému mostu, b. d., č. 477.
48. Panoramatický náčrt Hané západně od Olomouce, 1712, č. 714.
49. Panoramatický náčrt toku řeky Moravy mezi Charvátý a Kroměříží, 1705, č. 715.
50. Přehledná mapa dráhy Olomouc—Česká Třebová, 1851—1854, ca 1:75.000, č. 779.
51. Ad. RIEDEL, Generální mapa velkostatku bruntálského, Brno 1891, 1:75.000, č. 920.
52. Plán města Olomouce, 1899, č. 983.
53. Situační plán Videlské silnice, Opava 1836, č. 1015.
54. Mapa kamenolomů pro stavbu Videlské silnice, Opava 1836, 1:28.800, č. 1014.
55. Plány Videlské silnice z let 1839—1842, 24 kusů, č. 1016.
56. Mapa silnic na Uničovsku, b. d., č. 1021.
57. Situační plán projektované dráhy z Brna do Přerova, Olomouce a Šternberka, mezi 1860—1870, č. 1024.
58. Katastrální mapa Litovle, 1944, 1:2880, č. 1041.
59. Přehledná mapa velkostatku Veselíčko, b. d., 1:17.200, č. 1284.
60. A. SCHINDLER, Mapa Zadních lesů panství Veselíčka, 1785, ca 1:2500, č. 1286.
61. Nárys městečka Dřevohostic, 1727, č. 1320.
62. Fr. L. KNITTEL, Nárys města Hranic, 1727, č. 1325.
63. Plán města Lipníka, 1727, č. 1334.
64. Fr. L. KNITTEL, Nárys města Lipníka, 1727, č. 1335.
65. P. F. von BANKOWITZ, Plán židovských domů v Lošticích, 1727, č. 1336.
66. Situace židovského domku a kostela v Moštěnicích, 1727, č. 1340.
67. Plán části města Prostějova kolem farního kostela, 1727, č. 1345.
68. Nárys města Přerova, 1727, č. 1346.
69. Nárys městečka Úsova, 1727, č. 1360.
70. J. SCHMID, Plán města Olomouce, 1901, 1:10.000, č. 1405.
71. Rakousko-pruská hranice od Hlinky k Bílé Vodě, č. 1435.

Dne 6. prosince 1962 zemřel ve věku 61 let po delší těžké nemoci ředitel Archeologického ústavu ČSAV akademik Jaroslav Böh m. Československá archeologie v něm ztratila svého významného představitele, jehož nepochybnou zásluhou je velký rozmach archeologického bádání v poválečných letech, oceněný — spolu se závažnou teoretickou prací — udělením státní ceny a Řádu republiky. K našemu městu měl akademik Böh m. vždy velmi srdečný vztah; prožil zde svá gymnasiální léta a v bývalém Vlasteneckém museu se již jako mladý student seznamoval s archeologickými sbírkami. I po dokončení universitních studií odborně zpracovával nálezy z Hané a publikoval je v olomouckém muzejním časopise. Jako pracovník tehdejšího Státního archeologického ústavu vedl výzkumy na Starém hradisku u Okluk. Po válce přednášel též prehistorii na nově zřízené filosofické fakultě Palackého university. Československé vědecké veřejnosti odešel v něm badatel světového jména; těm, kteří ho znali, člověk vzácného a nezapomenutelného charakteru.

Oprava.

Prosíme čtenáře, aby si provedli opravu v č. 105 našich Zpráv, a to v článku T. Czudka „Zpráva o geomorfologickém výzkumu Hlučínské pahorkatiny“. Poslední věta tohoto článku má správně znít: Při jejich vzniku měly hlavní význam geomorfologické procesy, probíhající v periglaciální klimamorfogenetické oblasti v době po ústupu ledovce z období sálského glaciálu.

Redakce.

1. Nádobky ze staré lékárny v Olomouci — ze sbírek VÚ Olomouc (foto J. Juryšek).
2. Stará rytina z první pol. XVIII. stol.: Olomouc — Horní náměstí s domem čp. 14.
3. Překladní kameny z vchodu bývalé Staré lékárny v Olomouci — 2 nápisy. (Foto J. Juryšek.)
(Snímky 1.—3. k článku A. Kulpové.)
4. Málo známá fotografie prof. Groha ve stáří v kruhu rodiny.
5. Podpis prof. Groha s vlastnoručním uvedením jeho titulů.
(Snímky 4.—5. k článku E. Wondráka.)
6. Snímky z výstavy „Výstavba vesnice“, instalované ve VÚ Olomouc na počest XII. sjezdu KSČ. (Foto J. Juryšek.)

Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, vydává VÚ Olomouc, nám. Republiky 6.
Řídí dr. Boh. Šula, grafická úprava Božena Bistřická. Tisknou Moravské tiskárnské závody, n. p., závod 12, Olomouc, Lidická 15.
Povoleno OŠK ONV pod čj. kult. 456/112-62 Šn.

© Vlastivědný ústav Olomouc.

T-05*30046

1883. August 17.
 1883.

Dear Sir,
 I have the honor to acknowledge the receipt of your letter of the 14th inst. in relation to the matter of the donation of the land to the city of New York, and in reply to inform you that the same has been forwarded to the proper authorities for their consideration. I am, Sir, very respectfully,
 Yours very truly,
 J. B. Thompson

VESNICE MINULOSTI

ZEMĚDĚLSKÁ MALOVANINA SI VYKRAZILA HISTORICKÉ KUL-
POBNÍ VÁZEC A UPOVÍDANÝM ZPŮSOBEM VYSTAVKY
ZEMĚDĚLSKÉ PRÁCE

Straně na počest, sobě ke cti a lidu naší země i celému světu ku
prospěchu.

Heslo z hnutí, které vzniklo v Severomoravském
kraji na počest XII. sjezdu KSČ.

